

КНИГАРЬ

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОГО
ПИСЬМЕНСТВА

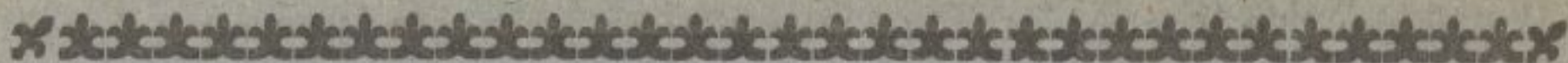
ТОВАРИСТВО "ЧАС" У КИЇВІ

1918.

Ч. СЬОДНЄ

Ц. І КАРБ. 40 КОП.

БЕРДІВЬ

Приймається передплата на 1918 р. на щоденну газету

НОВА РАДА.

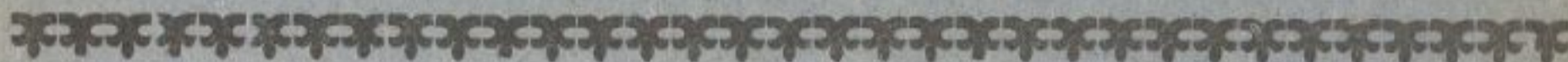
Газета політична, економічна і літературна

виходить щодня, окрім понеділів і днів, після великих свят.

Передплата на 3 міс.—18 руб. на 2 міс.—12 руб. на 1 міс.—6 руб.

Адреса редакції і контори: Київ, Інститутська, 22. телефон 64—80.

Редактор А. Ніковський.

ПРИЙМАЄТЬСЯ ПЕРЕДПЛАТА НА

ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВИЙ ВІСТНИК,

український місячник літератури, науки й громадського життя.

Редакція і контора: Київ, В.-Підвальна № 36, пом. 8. Телефон 60—27.

Передплата: від 1-го липня до кінця 1917 р. —10 руб. Річні передплатники „Промінь“ доплачують 3 руб. Окрема книга накладною платою 2 р. 28 к.

КРАМНИЦЯ

„ЧАС“

постачає всі українські видання
Київ, Володимирська 58.

„БИБЛИОГРАФИЧЕСКИЙ ЕЖЕМЕСЯЧНИК“

(В помощь читателю и библиотекарю). Под ред. И. В. Владиславлева.

Постоянные отделы: I. Стат. и обзоры и рецензии. II. Систематические списки новых книг по всем областям знания. III. Новая периодическая печать. IV. Детская литература и детское чтение. V. Из литературной и книжной хроники. VI. Переписка с читателями.

Подписная цена: *На год (с января 1918 по январь 1919 г.) —7 р. с пересылкой; за 1917 г. (май-дек.) 3 руб. 50 коп. Деньги направляются по адресу: Москва, Таганская площадь, книжн. склад „Общественное Дело“, для Библиографического Ежемесячника“.

Городам, земствам, культурно-просветительным и общественным организациям, выписывающим не менее 25 экземпляров—уступка в 10%.

• **Зміст 7-го числа „Книгара“.** П. Шенченко.—† Михайло Орловський (некролог). П. Кущенко.—Десятиліття. С. Кондра.—Бібліографічна класифікація по децимальній системі. С. Петлюра.—Потреба військової літератури.—Критика і бібліографія.

Одділи: I. Історія.—II. Публіцистика.—III. Економіка.—IV. Агітаційні видання.—V. Красне письменство.—VI. Педагогіка і школа.—VII. Видання для дітей.—VIII. Інформаційні видання.—IX. Часописи.—X. Біографії.—XI. Критичні розвідки.—XII. Етнографія.—XIII. Мистецтво.—XIV. Поезія.—XV. Театр і п'єси.—XVI.—Художні видання.—XVII. Релігія та церква. Видавнича хроніка.—Літературне життя (звістки та чутки).—Нові книжки (464—486). Оповідки.

Жнигарь

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОГО ПИСЬМЕНСТВА.

Київ,
Рік видання другий.

Березіль, 1918 р.

Число 7-е.
Виходить що-місяця.

† Михайло Орловський.

Серед тих втрат, що потерпіло Українське Громадянство від большевицького панування у Києві в Січні—Лютому біжучого року, з великою тугою слід зазначити одну тяжку втрату як для всього нашого громадянства взагалі, так зокрема для товариства „Час“. Нагло й передчасно загинув 27-го Січня 1917 р. від руки большевика київський санітарно-військовий інспектор, лікарь Михайло Миколаевич Орловський.

Покійний з своєю сім'єю жив в передмісті Києва—на Демієвці. 24-го Січня в родині Орловських повіяло духом смерти: упокоївся старший син—Борис, 12 літ. В ці дні большевики, не дійшовши до середини міста Києва, вже запанували на Демієвці. І от, коли Михайло Миколаевич пішов 24-го замовляти труну для своєї дитини, то по дорозі його було заарештовано большевицьким патрулем і відведено до якогось коменданта. Той, докладно розпитавшись, зробив надпис й приклав свою печатку на українськiм свідочстві небіжчика, після чого відпустив його на волю. Після похорону сина, Михайло Миколаевич вийшов з дому тільки 27-го Січня ранком, коли вже большевики запанували по всьому Києву. Покійник мав замір піти до санітарного військового Управління, але туди не дійшов і додому більше вже не вернувся. Дружина покійного два дні шукала свого чоловіка поміж всіх незлічимох трупів тих бідоласних страдників, що були забиті большевиками, й тільки 29-го знайшла тіло мужа роздягнене й пограбоване, з простреленою головою серед трупів в Олександрівській лікарні.

З близьких людей нікому не пощастило дізнатись докладно, в подробицях, як саме загинув покійник, але невідомий офіцер розповідав такі деталі смерти лікаря Орловського. Він бачив, як вели по Діловій вулиці покійного красногвардійця, а з-заду йшов матрос, який чогось сварився з красногвардійцями, а потім підвів рушницю й вистрелив в спину Орловському. Як тільки покійник упав

нерухомо, красногвардійці, а з ними й матрос враз кинулись його грабувати; скинули чоботи, одержу, забрали вінчального перетня, гроші, зняли хреста з шиї, то що, а потім пішли далі... Так передчасно од руки безглузких, засліплених зненавистю зрадників загинула чиста душа...

М. М. Орловський народився 1-го Жовтня 1873 року в Кам'янці Подільському, в сім'ї бідного сільського священика. Вчився М. М. в духовних школах (в бурсі та семінарії) у Кам'янці. По скінченню семінарії, вступив на медичний факультет Томського Університету, а звідти перевівся (1896 року) на 4-й курс медичного факультету до Києва, де й скінчив науку та одібрав свідоцтво лікаря в 1898 році. Після того недовго служив військовим лікарем, а потім—інтерном хірургічного відділу Олександрівської лікарні у Києві. Наприкінці року 1902-го перейшов на посаду земського лікаря в с. Медведівку, Чигиринського повіту на Київщині. 1904 року в часи Японської війни його було закликано до війська, і ту війну він і відбув лікарем санітарного військового потягу. Року 1906-го оселився у Києві, де проживав до Грудня 1908-го року, працюючи в різних лікарнях та медичних установах. З Києва переїхав на посаду громадського лікаря до м. Ваньківцея на Поділля, де служив до Листопада 1910-го року, а потім переїхав в м. Муровані Курилівці, на Поділля-ж, на посаду завідувачого лікаря, де його запросили ще й на посаду земського лікаря. З початком цієї війни його знов покликано до військової служби, війну-ж увесь час служив на фронті. В Жовтні 1907 року на військовим лікарським з'їзді в Києві, куди п. Орловський прибув, яко делегат від 8-ої армії, його обрано членом військової Санітарної Управи, а з Грудня 1917 року йому доручено бути київським санітарним військовим інспектором.

Покійний визначався, як людина великої духовної краси. Це був громадянин-патріот з душею чистою, як кришталь. Ніколи він не покривив душею, ніколи не відрікся своїх переконань. В поводженні з людьми М. М. був людиною незвичайно ласковою та приємною вдачі й завше помагав всім, чим міг. Все своє життя працював він для народу, яко лікар та громадський діяч. Брав участь в революційних гуртках, а тако-ж багато працював на ниві національно-громадській, а з-осібно-на полі кооперації. На Чигиринщині він zorganizував українське вчительство. В Мурованих Курилівцях заснував споживче товариство й товариство гуртових закупок й був головою обох цих товариств. За життя ще в Києві, був фундатором товариства „Час“—брав діяльну участь в його просвітній діяльності*). Все своє життя віддав він рідній Україні, за котру й пролив свою кров. Ворожа куля на цей раз влучила в одного з кращих та найщиріших синів України.

Поховали Михайла Миколаєвича 1-го Лютого (ст. ст.) на Байковому цвинтарі у Києві.

Sit tibi terra levis!...

Лікар П. Шенченко.

*) Див. статтю „Десятиліття“.
363

Десятиліття.

Стаття П. Кущенко.

„Не може бути минувшини,
поки існують книги“.

Е. Бульвер.

Для літопису українського письменства має певний інтерес дата 23-го березня 1908 року. В цей день, десять літ тому, на українському книжковому ринку з'явилось десять маленьких книжечок—перша серія оповідань, виданих товариством „Час“. Всі ті десять книжечок, розміром од 8 до 32 сторінок, видані чепурненько, доброю, чистою мовою зложені, з гарно підобраними оповіданнями різних авторів—своїх і чужоземних, одразу звернули на себе увагу нашого громадянства і положили початок видавничої діяльності товариства, що до цього дня ні на хвилю не переривало своєї роботи на користь нашому народові.

І от, з огляду того першого десятиліття, так би мовити, скромного маленького ювілею, й хотілося б в коротких рисах розповісти про життя того закладу, що в тій чи иншій мірі прислужився до розвитку української культури.

Якось увечері, в січні 1908 року, в лікарні на Тарасівській вулиці (ч. 9) зібрався невеликий гурт українських лікарів, щоб обміркувати термінологію, потрібну для ветеринарного лічебника. Були там покійний письменник і ширий український патріот лікар Осип Юркевич, забитий в лютому місяці цього року в Києві лікар Михайло Орловський, ветеринарний лікар Василь Королів, здається, лікар і письменник Модест Левицький та ще два-три письменники.

Виходячи з хати, коли скінчилася нарада, Орловський та Королів зняли питання про потребу збільшення українських видань, які могли би дійти до села, зацікавити й широкі селянські маси, були би користні та цікаві і для сільської інтелігенції, а також почасти могли би служити й за дитячу лектуру. І так зародилася думка заложити маленьке видавництво, яке мало нагадувати собою популярну в той час московську „Донскую Рѣчь“.

Через два-три дні знову таки у лікарні Орловського, зійшлися В. Королів та М. Синицький, і обміркували план видавництва, а приблизно на Водохрища відбулася перша нарада фундаторів того видавництва, на яку прибули В. Королів, М. Ор-

ловський, М. Левицький, студент М. Синицький і студент В. Дубровський. Ухвалено було запросити до гурту ще кількох осіб, зложити по 50 рублів членського внеску й, не гаючись, розпочати підготовлення матеріалів для видання перших книжечок.

Дальші збори було призначено через тиждень. На ці збори прибуло ще троє нових людей: Учителька співу—Н. Г. Дубровська, прозектор університета лікар Ф. Лукьянов та дружина лікаря Н. Каковська. З цих вісьми душ і було засноване перше зерно видавництва, яке, після довгого обміркування, було названо „Часом“. Більшість фундаторів були людьми „неблагонадійними“, не що-давно випущеними з „романівських дач“, не мали сталих посад і, хоча були повні добрих намірів, але ж зовсім „безгрішні“, бо жили виключно з того заробітку, що одбирали за свою працю. Не зайвим буде зазначити, що д. Синицький був за управителя контори газети „Рада“ й відбрав 50 рублів жалування на місяць, д. Королів був секретарем тієї ж газети й мав 40 рублів на місяць, д. Орловський, як консультант лікарні брав 50 рублів, лікар Лукьянов за своє прозекторство одбрав так само 50 рублів. Мало чим краще стояв матеріальний добробут і инших членів молодого товариства. Тим-то, коли довелося робити внески, то всі фундатори на початку спромоглися зложити замість сподіваних 400—тільки 350 карбованців, та й з тих половину було ними позичено у знайомих людей.

Але ж в ті часи то вже був „грубий гріш“! На ці гроші з невеликим боргом друкарні (коло 150 карбованців) пощастило випустити перший десяток книжок в кількості 50.000 примірників. Перший десяток коштував в продажу 25 коп., при чому 5 відсотків з прибутку було ще призначено на пам'ятник Т. Шевченкові у Києві! Звичайно, ні за яку працю,—ні за переклади, ні авторського гонорару, ні за видавничі клопоти нікому нічого не платилось. Навпаки, на одних з перших зборах було ухвалено, що, позаяк розпочата справа була справою національного обов'язку, то кожен з фундаторів повинен зробити для товариства роботи принаймні на 50 чи 100 карбованців по тодішніх розцінках.

Успіх першої серії дуже підбадьорив товариство, і того ж року було випущено ще дві серії, тобто разом в році 1908 вийшло 30 книжечок по 5.000 кожної, а всього 150.000 примірників.

Того ж таки року до товариства при-стало ще двоє нових членів: В. П. Цимбал та О. В. Корольова. Тим часом в товари-стві починало збиратись чимало вже ви-даного матеріалу й йому довелося думати про заснування своєї експедиції. Справу цю було доручено студентові Петрові Сяниць-кому, який і явився першим платним спів-робітником товариства і одбрав у нього за свою працю і склад (в своїй студентській кімнаті) видань товариства ... 10 рублів на місяць. Правда, через якийсь час його за той склад було вигнано з квартири і то-вариство перенесло свої видання до нової книгарні „Літературно-Наукового Вістника“.

1906 року, з огляду на страшенні при-чепки з боку цензури, на чолі якої стояли ганебної пам'яті п. н. Сидоров і Николь-ський з секретарем Опатовським,—Київська „Просвіта“ не зважилась на видання од-ривного календаря. До речі тут згадати, що перші видання товариства редагувались всім складом товаришів і кожна книжка приймалась до друку тільки по спільній ухвалі. Але ж крім своєї редакції, як і для більшості українських видань того часу, була ще друга, „казенна“ редакція: попереднє читання одним з членів цензур-ного комітету. Звичайно те робилось не „за прекрасные глаза“ „Часу“. І хоча „Час“ не платив місячного жалування цензурному комітетові, як те мусіли робити наші часописи, але за кожне видання, в залежності від його розміру, посилав встановленого по мовчазній згоді хабаря в конвертику. На честь зазначеного комітета, що працював для охрани Московії од ма-зепинської крамоли, треба сказати, що свої обовязки до українських видавництв він виконував більш сумлінно, ніж обовязка до Царського Уряду, і брав за те дуже скром-ну, навіть по тих часах, „мзду“. Досить сказати, що за „редакцію“ одного видання було заплачено двома квитками до театру М. Садовського, тай то в день, коли йшов спектакль „по зменчених цінах“. Тоб то—карбованців два—два з половиною!

І от, товариство „Час“ дозволило собі сміливий замір: видання по тих часах та-кої капітальної речі, як календарь. Цю справу на власний ризик узяли В. Королів та М. Сяницький, які зложили календаря й у борг видрукували його 5.000 примір-ників. Календарь мав успіх, розійшовся увесь майже до нового року і дав това-риству величезний прибуток коло—550 кар-бованців.

Одібравши такі гроші, „Час“ почув під собою міцний ґрунт і почав вже шир-ше провадити свою діяльність. Тоді ж до нього приєдналося ще трое членів: д. М. Осипович, лікарь Чижнакова та письмен-ник Юрій Сірий.

1910 рік в житті товариства був од-значений великими для нього подіями. З ініціативи лікаря М. Орловського „Час“ випустив плакат-біографію Т. Шевченка з малюнками в фарбах (в тій роботі брали участь художники Ф. Красицький та І. Іжа-кевич, а редагували зміст покойний Б. Д. Грінченко, С. О. Єфремов та Ф. П. Ма-тушевський). Цей листок враз розійшовся в 100.000 примірниках. Весь прибуток з цього видання товариством було призначе-но на фонд пам'ятника Шевченкові і це дало змогу „Часові“ послати свого пред-ставника (М. С. Сяницького) в комітет по збудуванню пам'ятника. Другою визначною подією в житті товариства—було засну-вання (теж з ініціативи покойного М. Ор-ловського) власної книгарні, під назвою „Крамниця Час“, що спочатку містилася в манісенській кімнатці проти Мійського те-атру на Театральній Площі, за яку т-во платило 45 руб. на місяць, і разом з книж-ковим завело ще продаж канцелярського приладу та кустарного краму. Першим за-відуючим цією крамницею був В. Г. Дуб-ровський, який через те мусів зятягти своє пробування в університеті. Не зайвим буде ще зазначити, що одібрати дозвіл на од-криття української книгарні було не лег-ким ділом. Багато змарнували товариші своїх підшов, поки виходили той дозвіл на таку неблагонадійну й підозрілу спра-ву. І виграли її тільки, дякуючи тому, що член т-ва Н. Н. Каковська, дружина дуже популярного тоді Київського лікаря (тепер проф. Університету), зважилась заявити се-бе власником книгарні і навідавала силу всяких підписок та обовязательств. А при всякій конфіскації якоїсь книжки чи трусах в крамниці мусила бігати по різних уря-дових закладах, а иноді—то й терпіти всякі образи од різних перунів Никольських, Флоринських та Щогольових, знайомість з якими завше загрожувала довести до біди. Маючи вже не тільки видавничий, але й експедиційний апарати, Товариство почало жвавіше провадити свою справу й од видання дрібних метеликів потроху пе-рейшло до видання більших поважних кни-жок—переважно історичної белетристики.

В 1911-му році справи товариства на-стільки поширились, що воно почало ставати

в стосунки не тільки з місцевими фірмами, але й з закордонними (найбільше з приводу видання листовник карток з малюнками художника А. Ждахи, що друкувалися в кількості 100.000 в один наклад в Лейпцигу та Празі),—й тому з'явилась потреба перевести Товариство в нову, юридично-обґрунтовану форму. І от „Час“, після довгих міркувань, перетворюється на товариство на вірі, при чому його основний капітал вже зростає до надто поважної на ті часи суми—одинадцять з лишком тисяч карбованців.

Тепер уже до нього пристає все більше й більше людей, що жваво беруться до національної культурної праці, і, не шкодуючи сил, тим сприяють дальшому розвитку справи. З таких нових невтомних робітників треба зазначити д. І. Крекотня, потім Н. І. Лукьянову і нарешті ветеринарного лікаря В. Д. Петрушевського та М. С. Постолаку. Тяжкі обставини життя українських закладів, що особливо відчувалися з початком війни, яка почалася під гаслом знищення до пня всього українства,—далися в знаки й товариству „Час“. Видавництво його завмерло і навіть один рік (1915) їм не було видано традиційного одривного календаря. Але все ж таки ні книгарня, ні заснований при ній кустарний відділ не спиняли своєї діяльності ні на один день...

Нарешті в лютому минулого року впали кайдани з українського слова. Знову вмить у „Часі“ стали до праці старі робітники, знову закипіла жвава робота. Товариство, поставивши руба останнього карбованця, вже 9 березоля засновує першу українську друкарню у Києві, купивши ту, що належала відомому чорносотенному гнізду „Двуглавого Орла“; з неї ж виходять і перші числа оновленої української газети „Нова Рада“. Враз товариство відновляє свою видавничу діяльність, засновує першу на Україні гуртову книжну комору (24-го липня) і розпочинає видання періодичного часопису—літопису українського письменства „Книгарь“ (25 серпня). Але ж найсамперед воно береться до видання найбільших потрібних для моменту шкільних підручників, виготовлених Товариством „Українська Школа“, більших книжок для шкільних книгозбірень, книжок для дитячого читання.

За цією роботою й переходить воно в нове десятиліття своєї діяльності, маючи вже значні кошти і коло 125 членів, переважно українських письменників та громадських діячів.

За цей минулий період свого існування товариство „Час“ видавало книжки з красного письменства українських і чужосторонніх авторів; історичні повісті, романи, оповідання; мемуари, біографії видатних українських діячів, підручники шкільні, наукові книжки, агітаційні видання, дитячу літературу, художні твори (картки і портрети), календарі одривні й настільні, періодичний часопис.

Коли підраховували наслідки роботи товариства за перше десятиліття, то вони не складають такої поважної картини, яка б могла дорівнюватись до видавництва хоча би московських. Надто в скрутних і тяжких умовах проходила культурна українська праця, надто мала була інтелігентна маса, що потрібувала української лектури!..

Всього за десять літ видавництво „Час“ випустило книжок та всяких картин в загальній кількості 1.781.500 примірників, що складає 219.238.000 сторінок. Коли розложити по землі листок за листочком, видрукованих „Часом“ видань, то папірова стьожка займе 18.111.375 кілометрів, тоб то обхопить тільки майже половину землі по екватору.

Загальна ціна всього випущеного в продаж матеріялу доходить до 1.116.925 карбованців.

Бібліографічна класифікація по децимальній системі.

Стаття С. Кондри.

Дуже багато було пропоновано й уживано різноманітних систем бібліографічної класифікації, але всі вони не задовольняли справжнім вимогам. Нарешті практичні американці знайшли найкращий засіб вирішити цю проблему. Бібліотекар Мельвіль Дьюї (Melvil Dewey) у 1873 році запропонував децимальну бібліографічну класифікацію, сконструйовану по тому ж десятичному принципі, по якому лічать в більшій частині світу. Року 1859-го Міжнародний Бібліографічний Інститут у Брюсселі, постановивши собі на меті утворити бібліографічний покажчик всіх тих творів письменства, що були, чи колись будуть на світі, ухвалив використувати для цього грандіозного діла децимальну класифікацію Дьюї. Фахівці докладно розробили окремі галузі науки та мистецтва, а для повноти й ви-

разности бібліографічних індексів було додано ще таблиці т. зв. детермінантів. В такому складі ця децимальна класифікація може задовольнити найширші вимоги. Вона також безмежна, як десятична лічба.

По суті вона має такий уклад: увесь обсяг людської духової творчості поділяється (звичайно більш-менш умовно, бо ця система не філософська, а суто-практична) на 10 частин, кожна частина—знов на 10 і т. д. Можна, скільки потрібно, поділяти все даліше відділи, аби не більш, як на 10 часток. Таким чином, і найдрібніший відділ і найдетальніший індекс мають вигляд легко зрозумілого рядка цифр.

Головні поділи такі:

0—твори загального й мішаного змісту, 1—філософія, 2—релігія, 3—соціологія (громадські науки, право), 4—філологія, мовознавство, 5—природознавство (точні науки), 6—умілість та техніка, 7—мистецтво, 8—красне письменство, 9—історія та географія.

Ці головні поділи, коли треба, поділяються знов, але не більше, як теж на 10 частин. Так нулевий відділ, куди увіходить все, що по своєму мішаному змісту не підходить ні до якого з дев'ятьох зазначених основних відділів, поділяється так:

01—бібліографія, 02—книгознавство (бібліотекономія), 03—енциклопедії, 05—періодичні видання, журнали, календарі, 06—видання товариств (взагалі), 07—газети (і взагалі про пресу), 08—збірники творів, 09—рарітети (старовинні книги та рукописи).

Минаючи відділи 2 та 3, що вимагають поділів тільки в спеціальних або дуже великих репертуарах, переходимо до 3:

31—статистика, 32—політика, 3231—національна проблема, 33—політична економія, 34—право, 35—адміністрація, 36—громадські установи, 37—освіта, 38—торгівля, 39—фольклор (народні звичаї, пісні, вбрання і т. н.)

З 4-го відділу цікаво зазначити мови—російську—4917, українську—49179, польську—49185.

Природознавство поділяється так: 51—математика, 52—астрономія, 53—фізика, 54—хімія, 55—геологія, 56—палеонтологія, 57—біологія (взагалі), 58—ботаніка, 59—зоологія.

Історія, 9, поділяється по окремих країнах через географічні детермінанти, напр.: 9(4)—історія Європи, 9(477)—історія України. Всесвітня історія 9(∞) (знак безконечності). Також по періодах, через хронологічні детермінанти, напр.: 9„18“ історія 19-го віку (цеб-то—після 18-ти віків).

Географія, 91, також поділяється, звичайно, по географічних детермінантах, напр.: 91(477)—географія України, 91(7)—географія Північної Америки. Крім того маємо: 911—історична географія, 912—картографія (але фізичну географію розміщено у відділі геології а саме—5514).

Згадані вище детермінанти допомагають більш докладно, зрозуміло зазначити зміст і форму творів. Головні розділи їх такі: детермінанти форми, що одзначаються числами з нулем попереду у скобках, а саме: (01) теорія даного питання; (92) підручники, з їх (021) наукові, (023) народні, (0247) дитячі, (03) енциклопедія; (04) стаття; (05) журнал; (07) педагогіка; (08) збірники. (084) іконографія; (085) комерц. каталоги; (09) історія.

Таким чином, книжка, напр. і по історії може бути чи суто теоретичною 9(01), чи науковим підручником 9(021), чи статтєю 9(04), чи журналом 9(05), чи збірником 9(08).

Географічних детермінантів вживається не тільки у відділах історії та географії (як вже було зазначено), а і по інших. Таблицю їх дуже досконало розроблено, аж до окремих губерній. Зазначаються вони також числами у скобках, але без нуля.

Детермінанти хронологічні, одзначаються просто відповідною датою в лапках, напр.: 9(477) „1775“ історія України у 1775 році. Століття одзначаються гривними датами, напр.: середні віки „04: 15“, цеб-то з пятого до шіснадцятого віку. Нові століття „15: 18“ (з шіснадцятого до девятнадцятого). Сучасна доба „18: 19“.

Детермінанти мови одзначаються числами без скобок, з'єднаними з ґрунтовним індексом знаком косоного хреста, X. Отже маємо: X2 англійська мова; X3 німецька; X4 французька; X7 латинська; X917 російська; X9179 українська; X9185 польська і т. д.

Ці детермінанти переважно вживаються у відділах філології та красного письменства, або у великих репертуарах, де багато творів на різних мовах. Напр.: 4-2X9179 етимологія української мови; 809X9179 історія українського письменства.

Дуже зручні і потрібні також детермінанти відносин: коли якийсь твір торкається двох чи більше взаємозв'язаних питань, то й індекс такого твору буде—індекси цих питань, зв'язані знаком відношення—двома п'яточками, напр.—9179:378 українська мова у вищій школі; 331:3231 робітництво та національне питання.

Як бачимо, децимальну систему дуже докладно розроблено, й вона передбачає найширший розвій, найдрібніші поділи. Але разом з тим вона цілком зручна і для класифікації невеличких збірок; а коли ці збірки збільшуються, то можна легко, без усякої переробки, утворити нові відділи.

Всякий бібліограф добре знає, яка труднація іншим разом класифікувати твори дуже спеціального змісту, або такі, що торкаються одночасно різноманітних питань: такі твори, здебільшого, звалюють в одну купу під якоюсь назвою „мішанина“, або „все остатнє“, або, що ще гірше, вигадують що разу нові відділи для всякої такої книжки.

Тим часом єдність і постійність системи—це неодмінна умова доброї класифікації, бо тільки тоді можна розшукати потрібний матеріал. З цього боку децимальна класифікація має надзвичайну перевагу перед іншими. Таким чином, вся книжка, хоч найвузшого спеціального змісту—чи то по хімії, чи про музику, чи якась розвідка про пошесті, або про церковне право—може бути уміщена на своє місце, відповідно до таблиць. Твори ж, що торкаються одночасно різних питань, можуть уміститись (декілька разів) по всіх відповідних відділах.

Треба зазначити, що й децимальна система, хоч і менш од других, не уникнула деяких хиб. Хибі ці, здебільшого, з'являються наслідком штучності системи, але тієї самої штучності, що дає їй надзвичайну, безмежну гнучкість,—а саме принципу поділу тільки на 10 часток. Коли треба поділити на більше частин, то всі останні частини скупчуються під дев'ятим номером, що знов може поділятися на 10. Таким чином, наприклад, виходе покажчик для української мови аж з 4-х цифр, 9179, тоді як інші мови мають покажчика з двох цифр. *)

Є також деякі хибі і в самій конструкції системи, напр. не дуже влучно географію зроблено ніби підвідділом історії; це вже наслідок неминучого розвою наук, а разом і нашого розуміння їх взаємовідносин. Цього ніяк не можна уникнути, коли утворювати бібліографічну класифікацію на довгий час. Міняти ж часто систему класифікації, звичайно, цілком неможливо, а особливо, коли робота провадиться періодично, довгий час, як от у великих книгозбірнях або у журналах.

*) Хіба й ще й в тому, що вона надто націоналістична-американська, а не всесвітня.

Ред.

Детальна розробленість системи найбільше потрібна при індексації творів у бібліографічних покажчиках. У каталогах розділів взагалі небагато, бо при дуже дрібній деталізації матеріалу (коли дуже багато відділів) незручно шукати потрібну літературу. Але скільки не було б відділів, хоч би обмежувались тільки самими першими, ґрунтовними, все ж таки потрібно зазначити кожний твір самим повним бібліографічним індексом. Потрібно це й для характеристики твору і щоб у межах кожного відділу розмістити твори послідовно, і щоби при дальшому роздробленні відділів не переставляти заголовки. Особливо це має значіння, коли треба зводити декілька покажчиків у один. Кожний точно індексований твір одразу стає тоді на своє місце, не завдаючи ніякого клопоту.

Для індексації треба вживати „Manuel du repertoire bibliographique universel“, виданий Межинароднім Бібліографічним Інститутом у Брюсселі, у якому містяться усі таблиці й абетковий покажчик. Але тепер його неможна дістати. Російською мовою є „Краткое изложение десятичной библиографической классификации“ Б. С. Боднарського (Москва, 1911, 2-ге вид. крамниці „Труд“). Ця книжка теж досить детальна для практичного вжитку навіть для чималих репертуарів. Є ще коротчі „Сокращенные таблицы“ того ж автора, видані раніше.

Децимальну систему дуже поширено в Америці. В Європі вона також поширюється, але переважно у нових великих книгозбірнях (напр. академічних) та у видавництвах (бо в старих великих книгозбірнях міняти систему—дуже трудна річ).

Тепер, коли Українські видавництва виходять на широкий шлях, варто було-б й Українську бібліографію одразу поставити на твердий, певний ґрунт.

У нас, з розвою книжної продукції, з'явиться багато бібліографічних покажчиків; коли всі вони будуть скомпоновані по різних системах, (або й без усякої системи, як попало)—чого, на жаль можна чекати,—то користуватись з таких покажчиків буде дуже трудно й неприємно. Скільки втратиш часу, поки добереш, куди у таких покажчиках позастролювано потрібні книжки! А тим часом по децимальній системі, керуючись таблицями, підшукати матеріал не трудніше, як знайти потрібну сторінку в книжці.

Потреба військової літератури.

Стаття С. Петлюри.

Серед нашої книжкової продукції за минулий рік тай за перші місяці року біжучого дивно вражає повний брак книжок на військові теми. С. Паночіні в своєму огляді „Книжкова українська продукція в 1917 р.“ (Книгарь ч. 5. 1918, стр. 244—252) під рубрикою „Війна. Військо“ міг умістити тільки дві назви книжок на військову тему, що вийшли друком в минулому році. До згаданого огляду не увійшли ч.ч. „Вістника Українського Військового Генерального Комітету“ і невеличка брошура—Ю. Капкана—„Коротка муштрова наука“. (Київ, 1917 р.) Коли не рахувати статутів різних військових громад та комітетів, а тако-ж відозв, що зрештою в досить великому числі примірників видавались з різних причин цими комітетами та радами, то переліченими вище виданнями і вичерпати можна всю книжкову нашу продукцію з обсягу військового.

Були, видко, свої причини для пояснення такого безвідрадного становища нашої військової літератури. Ми не будемо тут спинятись над ними, маючи на увазі піднести думку про необхідність створення цієї літератури в нових обставинах вільного державного життя України. Гостра потреба її, невідкладна konieczність відчувається вже й тепер. Виборовши державну самостійність, ми повинні її втримати і зміцнити. Одною з тих сил, на які може опертися наша держава в нашому дальшому житті-бутті, є організована військова сила. Отже на створення цієї сили повинно вже нині покласти як найбільше енергії і творчих-організаторських зусиллів. Той досвід практичний, та наука теоретична, ті придбання, що їх мають в цій справі держава, старші за нас, і які не раз перевірили цінність та пожиточність цих придбань, все це ми мусимо взяті під розвагу і найкращими з них скористатися. Яку б армію не творила наша влада, які б форми військового життя не створювала,— і засади організації військової, і ці форми не будуть зрозумілі нашому громадянству, коли справа ця провадиться буде тільки одними піркулярами та роспорядженнями. Без спеціальної військової літератури тут обійтись неможна.

Я маю на увазі не тільки періодичну пресу—якісь щоденники чи тижневики—офіційальні чи не офіційальні, присвячені обговоренню біжучих явищ та питань військо-

вого життя. Річ не тільки в них. Потрібно вже тепер видання цілої низки підручників, як от муштровий, польовий, залогової служби, підручників що до вивчення та вправ з рушницею, кулеметом, гарматою та іншими родами зброї. Не менш потрібно видання перекладів крапчих наукових розправ та праць світових військових авторитетів.

Ми не маємо ще своєї Академії Генерального Штабу, яка б була не тільки школою вищою для військової старшини, але й огнищем військової науки, і тому нам треба тим часом звернути велику увагу на переклади на нашу мову всього, що є кращого в світовій літературі.

Поруч з цим негайно треба звернути велику увагу на військово-наукове вивчення границь України і подбати про видання належних мап України різного масштабу. Це справа українських топографів та геодезистів разом з офіцерами генерального штабу. І чим швидче ця справа наладиться, тим краще, бо ми живемо в дні непевні, в дні можливих ще конфліктів і про пам'ятку—„береженого бог береже“ нам ніколи не треба забувати.

Справа створення української військової літератури—це, ще і не з'оране і не засіяне поле. Але вже тепер, коли доля нам присудила бути і орачами і сіячачи цієї ниви, треба негайно приступати до праці і захожуватись біля неї поважно й завзято. Одним із відповідних засобів для цього є популяризація військової науки, створення зрозумілих для пересічного козака війська українського книжок та видань з різних галузів військового життя і науки. Така література підніме на вищу ступінь свідомість козака, дасть йому належну суму фахового знання, тає потрібного для розумного виконання ним своїх обов'язків перед відчизною. Така література потрібна і при тому ладі, коли замість війська постійного буде народня миліція і тоді, як існуватиме регулярне військо—чи то охочекомонне, чи з примусу набране.

В цей час трудно бути пророком, в яких формах українська військова сила буде існувати. Але як би не було там, нам треба організовувати реальну збройну силу для оборони нашої молодої держави. Одним із необхідних елементів цієї організації, одним із цементів, що може скріпити її,—є та велика праця в справі створення фахової військової літератури, потреба в якій вже відчувається сьогодні і задовольнити яку є святим обов'язком і нашого Генерального Штабу і наших військових фаховців.

Критика і бібліографія.

I. Історія.

336 *Іван Огієнко, приват-доцент Київського Університету. Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу. Курс, читаний в Українському Народнім Університеті. З малюнками і портретами українських культурних діячів. Видавництво книгарні Є. Череп'юського. Київ. 1918. ст. 272 in 32°, ціна 5 рублів.*

Од книги, яка має назву історії української культури, ми мусили сподіватись дійсно такої історії розвитку культурного українського життя із зазначенням зміни форм тієї культури, різних сторонніх на неї впливів, а також характерних рис сучасної культури українського народу, яко суми й підрахунку усього попереднього її розвитку. Але цього книга д. Огієнка як раз і не дає. Автор не виробив собі певного плану роботи, не вибрав ніякої системи, і через те його книга й не дає суцільного образу української культури в її історичному розвитку.

Д. Огієнко поділив свою книгу на чотири розділи: 1—„Українська культура за давні віки“, 2—„Впливи української культури на московську“, 3—„Українська культура XIX віку“ і 4—„Тернистим шляхом (про кривди народові українському)“. В першому розділі дуже коротенько розповідається про своєрідні форми української культури, наскільки вона виявляється в словесности народній, в побуті, у мистецтві. Дуже побіжно згадавши за початки письменства на Україні за княжих часів, автор переходить зразу до XVI—XVII століть і тут зупиняється сливе виключно на літературі й науці, огнищем яких була Київська Академія. Згадуючи за цілий ряд зъявищ і ознак культурного життя, автор дуже мало звертає уваги на зміст, на саму суть тих зъявищ, через те у читальника не зостається певної думки, не лишається ясного уявлення про ті форми культури, що про них розповідає автор. Ось зразок його викладу: „...Український народ витворив і своє оригінальне право, те право, що його не змогли знести ніякою російською нівеліровкою. Ще в XI віці народ наш склав уже і перший писаний збір законів під назвою „Руська Правда“. До нашого права колись добре прислухались і за царя Олексія Михайловича, обіруч скористали з його і до „Коричої“ 1650 р. і до „Уложенія“ 1649 р. Сотні тисяч актів по архивах в Варшаві, Львові, Вільні та Києві свідчать про оригінальність нашого права, а

також і про те, що за старі віки суд був у нас своєю рідною мовою“ (ст. 16—17). Проминаючи неточність вислову, якої не личило б допускати автору з ученим титулом, мусимо визнати, що з цього уступу не видно, в чому ж були характерні ознаки, властиві як раз українському праву, під якими сторонніми впливами воно склалося і які ж саме форми мав суд на старій Україні. Такими ж загальними фразами збуває автор і більшість інших моментів у розвитку української культури. Блискучий розвиток культури київської Русі в домонгольську добу залишено автором в тіні; дуже довго і спеціально сциняючись на пізнішому впливі української культури на Московщину, автор нічого не говорить про вплив нашої давньої культури на Литву, на утворену її князями литовсько-руську державу. Вже не кажу про те, що зміни форм державного й громадського життя, еволюції соціальних відносин автором сливе зовсім не зачеплено, хоча власне в цьому й виявляється певна культура народу, поруч з письменством і наукою.

Другий розділ, про вплив української культури на московську, трактує переважно про літературні українські впливи на Московщині в другій половині XVII і першій половині XVIII віку. Здається нам, що доводити культурність певного народу малою культурністю одного з його сусідів—метод не дуже науковий, бо як пішло вже на докази через порівняння, то слід було би рівняти нашу культуру XVII в. до польської і взагалі до західно-європейської; а ще краще було б, якби автор більше та докладніше зупинився на характеристиці форм нашої культури XVII—XVIII вв. у всіх обсягах народнього життя. Для цього можна знайти багатий матеріал в літературі, хоча б і в мемуарах чужеземних мандрівників по Україні—попч Лукьянова, Павла Алепського, Юста Юля та інших. Д. Огієнко цитує в одному місці Павла Алепського,—можна було б використати його й більше. А вже що зовсім майже проминуло у д. Огієнка, так-це культура Гетьманщини XVIII століття, дуже цікава й характерна тим, що тут український народ мав змогу творити життя в умовах певної політичної автономії. Д-ій Огієнко уривково й спорадично розкидає уваги про стан культури на Гетьманщині, про просвітні заходи козацької старшини, тимчасом історична наука дає багатий матеріал для харак-

теристики культури Гетьманщини (і зв'язаної з нею Слобідської України): доволі переглянути „Кіевскую Старину“ за її двадцять п'ять років, перечитати дисеника Миколи Ханенка, Якова Марк'ювича, Петра Апостола, щоб на їх підставі дати суцільний образ культурного життя козацької України.

Третій розділ—„Українська культура XIX віку“ (ст. 111—129), найкоротчий в книзі,—дає побіжний і дуже стислий перегляд розвитку нового українського письменства, генези котрого, до речі, зовсім не з'ясовано, хоч це було б не важко зробити на підставі відомої праці Житецького. Але ж автор дає сухий переказ важніших іменнів і літературних напрямків і поглядів. В останньому розділі він знову вертається назад, до XVII—XVIII віків і переказує головні моменти політичної й культурно-національної боротьби, яку доводилось вести українцям з Московщиною. Нарешті подається історія утисків над українським словом в XIX столітті й історія суперечок про українську мову. Галичина й її культурне життя весь час зостаються по-за обсягом авторового викладу, і він тільки згадує в деяких місцях галицько-українських письменників та вчених.

Резюмуючи наше враження од книги д. Огієнка, мусимо визнати, що її назва не відповідає змістові: ми маємо перед собою не історію української культури, а ряд цікаво й легко написаних нарисів про давнє письменство українське, про українську мову, про взаємини між українством та московщиною. Цю легкість викладу, поруч з популярністю мови, треба особливо підкреслити, як позитивну прикмету книги. Але разом із тим не можна не зазначити якоїсь наче б то поспішності, з якою укладалась книга (це властиво, як свідчить і сам автор—курс лекцій, читаний в народньому університеті). Нічим иншим не можемо пояснити цілого ряду фактичних помилок і неточностей, допущених ученим автором. Наведемо тільки декотрі з них. Д-ій Огієнко каже, ніби Литовський Статут писано нашою мовою (ст. 17). Йому, як спеціалісту-філологу, повинно бути відомо, що Литов. Статут писано мовою білоруською, або принаймні тією спільною українцям і білорусам книжною мовою, ідея котрої, як каже проф. В. Перетц, носилась перед духовними очима письменників XVI віку на Білій Русі й Україні. Так само безпотрібно анектує автор на нашу користь білоруські друкарні у Вільні, Евью (між Вільною та Ковном), Могилеві (ст. 37 і 56) й перекладчика Євангелія на білоруську мову Василя Тяпінського (ст. 41).

Сказати, що „все краще з світової літератури вже перекладено на нашу мову“ і покликатись при цьому на „Покажчик“ Комарова 1883 р.—розуміється, трохи сміливо.

Під портретами україн. письменників здебільшого автор подає й коротенькі їх характеристики, що ніби замінюють собою відповідні місця в тексті книги. Одже в цих увагах під портретами зустрічаємо також різні неточності: про Стефаника (ст. 119) сказано, що це „видатний український мініатюрист“—і тільки. Певна річ, що це не дає поняття про справжній характер творчости письменника. Про Драгоманова сказано (ст. 216), ніби він „професорував у Сербії“ замість—у Софії (в Болгарії). За Руданського сказано: „з-за цензурних утисків не бачив своїх творів друкованими“ (ст. 234). Неточно: бачив свої вірші в „Основі“ й початок „Іліади“ в „Правді“ 1872 р. У Львові 1873 р. засновано не „Українське Наукове Товариство“, а „Товариство імени Шевченка“, яке тільки в 1892 році перемінилось в наукове товариство. Але що дивно, так це жалі д. Огієнка з того приводу, що, мовляв, із заснуванням цього товариства „попливли тоді за кордон наші сили, наші найкращі сили, що їм було тісно й небезпечно в себе вдома; попливли тоді туди і наші гроші і збогачали Австрію...“ (ст. 234). Чи дуже збагатилася тими українськими грішми Австрія, чи ні, але ж збагатилося духовне життя галицької України, й знаючи причини й обставини часового перенесення центра українського культурного життя з Києва до Львова, ледве можна вболівати за тим в тій формі, як це робить д. Огієнко.

Автор скрізь дає бібліографічні вказівки літератури і під текстом, і в кінці розділів. Цей бік його праці поставлено добре. От тільки, показуючи літературу народнього українського мистецтва, автор проминув цілий ряд важних виданнів, між иншим не зазначив і недавніх праць К. Широцького. Добре поставлена ілюстраційна частина книги: багато портретів, багато знімків; особливо цікаві знімки з старих рукописів та друків. Але ж портрети новіших письменників взято надто давні, невиразні й нецікаві. Зверхній вигляд книги—друк, папір,—дуже непоганий, цеусе враження тільки незграбний і нехудожній малюнок на обгортці. Ціну—5 рублів—вважаючи навіть на теперішні умови друку, не можна не визнати за дуже високу. Це робить книгу мало доступною для широкого кола покупців, для читальника книжок популярних, на якого власне й вираховано працю д. Огієнка.

337 Михайло Грушевський. Про старі часи на Україні. *Коротка історія України* (для першого початку). Видання друге, Київ, 1917 р., стор. 162, ціна 1 карб. 60 коп.

Від щирого серця можемо вітати друге видання цієї праці нашого найбільшого знавця рідної історії і невтомного робітника на полі поширювання знання цієї історії серед усіх верств Українського громадянства. Як велика „Історія України Русі“ призначена для тих, хто ґрунтовно і науково студіює цю справу, а „Ілюстрована історія України“—взагалі для інтелігенції, яка бажає познайомитись з рідною старовиною, так книгу, що ми нині розглядаємо, призначено для народа, а найбільше—для селянства.

1, треба визнати, що ця книга цілком відповідає своїм завданням: написано її надзвичайно цікаво, її дуже зрозуміло, хоча її примішано слів, що не часто трапляються у нас на селі. Дає вона читачеві коротке, але повне розуміння минулих рідної країни. Треба також одмітити, що ніде в книзі немає національного самохвальства, яким грішать часто популярні книжки інших авторів: всі відомости засновано на наукових даних, добре провірених.

Можемо побажати їй як найширшого розповсюдження посеред нашого народу і можливості в будучині вітати не друге, а двадцять друге видання цієї книжки, бо кожне нове її видання є новий крок вперед в розитковій національній свідомості українського народу.

К. Лоський.

II. Публіцистика.

338 Коваленко, Грицько.—*Людина і громада. Думки про добро і правду*. Видання друге. Видавництво „Сіач“. Стор. 48 in 16°. Черкаси, 1917. Ціна 85 коп.

„У сій малій книжці, у кількох нарисах, виложив я коротко думки свої про поважні питання нашого часу і—всіх часів. І не мої це власні думки; це виклад думок усіх тих, хто щиро шукав стежки, хто не втратив ідеалу, надії“. Так пише автор про свою працю в передмові, і пише зовсім справедливо. Автора займають питання соціального життя, особистої й громадської моралі, права, боротьби за існування і т. п., і відповіддю на них і стала ця книжечка. Звичайно її не можна вважати за щось оригінальне, як не можна знайти у автора і певної навіть системи думання і викладу. Це—тільки „думки“, але виложено їх популярно, досить цікаво, хоч і неглибоко і, коли читачеві книжечка д. Коваленка не дасть відповіді на прокляті питання часу, то замислитись над ними вона напевне присилує й зробить може почин до шукання своєї „стежки в світі“. З цього погляду книжка д. Коваленка напевне свого читача знайде, який подякує авторові за збуджену цікавість.

381

Одна увага що-до видання. Книжку передруковано з попереднього видання (1913 року) без жодних одмін. Тим часом у ній, а надто в передмові, дуже одбилися ті часи темної реакції, коли її написано. І тепер чудно вже читати про „холод безнадійности і смерті“, про „великий занепад громадського життя“, як чудно й спинятись над питаннями: „Для чого жити? Як жити?“ Хоча автор справедливо гадає, що тема книжки цікава для всіх часів, але виклад її безперечно повинен мінятися в залежності од часу. Коли б автор переглянув був свою книжку перед друком, то напевне найшов, би що в ній одмітити відповідно до подій останнього часу і механічним передруком не обмежився б.

С. Єфремов.

III. Економіка.

339 Я. Краєвої. „Полвіна кооперативного движєнія на Югъ Россіи“. Изданіе 2-ое. Київ, 1916 г. 32 стр., ціна 50 коп.

Брошурка д. Краєвої має певний інтерес для людей, що цікавляться українським кооперативним рухом, як перша спроба дати огляд розвитку кооперативних ідей на Україні за 50 літ (з 1866 до 1916 р.р.).

Бувши одним з піонерів в цьому власне напрямку, автор для своєї праці мав не багато матеріалів і тому зупинився головним чином на характеристиках найвидатніших діячів нашої кооперації. Не маючи під руками фактичних даних, на підставі яких можна було-б робити певні висновки, д. Краєвої надолужує иноді цей брак власною інтуїцією, старанно використовує кожний, що попадеться йому цікавий натяк, і на цій підставі робить свої висновки, які звичайно можуть бути і не зовсім правдиві. Так, напр., збудовано висновки автора що до світогляду д. д. Баліна та Галагана.

В брошурі д. Краєвої маємо характеристику трьох старших діячів кооперації на Україні—Н. П. Баліна, В. С. Козлова і Г. П. Галагана та чотирьох молодших—В. М. Доманицького, О. В. Юркевича (обидва вже небіжчики), М. В. Левитського і І. А. Волошиновського. Нам здається, що з таким же правом, як про Волошиновського (поляка), можна було б згадати і про багатьох сучасних щиро-українських кооперативних діячів, які багато зробили для розвитку української кооперації, хоч би на самій тільки Київщині.

В діяльності перших українських кооператорів автор бачить більше впливу

382

англійської кооперації з ясно виявленим громадянським, ідейним характером, ніж німецької, яка, на думку автора, має більш утилітарний, практичний зміст. В діяльності українських кооператорів молодшої генерації автор особливо і цілком справедливо підкреслює їхню боротьбу з московським централізмом та змагання до самостійного розвитку української кооперації.

З кооперативів, що з'явилися на Україні в 60-х і 70-х роках, в брошурі згадується тільки про Харківське споживче товариство, Гадацьке і Сокиринське ощадно-позичкові товариства. Матеріалу для характеристики роботи цих т-в, на жаль, авторові добути не пощастило.

Заслуга автора, головним чином, полягає в тому, що він своєю брошурою трохи розбуркав інтерес до збирання матеріалів по історії Української Кооперації; вона не проминула без сліду; так, уже після надрукування брошури, появились деякі матеріали в журналі „Муравейник — Комашня“ — про Гадацьке ощадно-позичкове товариство та інші.

Про діяльність Харківського споживчого т-ва міг би був дати чимало відомостей покійний О. О. Береті, з котрим нам не раз доводилося балакати про організацію громадських „столовок“ у Харкові та інші кооперативні заходи. Може бути, що між паперами покійного О. О. Беретті знайшлися-б які-небудь матеріали до історії кооперативного руху на Харківщині,—на це слід було б звернути увагу тому, хто розглядатиме папери покійного Беретті.

М. Павловський.

340 *М. Кушнір.* Земельна справа на Україні. Видання Центр. Ком. У. П. С. Ф. ч. II. 1917. Стор. 32. Ціна 30 коп.

Брошура д. Кушніра є програмою для партії соціалістів-федералістів і з цього погляду, як по змісту, так і по формі викладу, вповні відповідає наміченим агітаційним цілям. Як такий, можна вибачать категоричність статистичних цифр про земельні запаси, але все ж таки мусимо зазначити, що розполога на душу всієї площі є простою арифметикою. Краще роблять ті, як д. Рклицький, що прикидають на душу одну пахать, після чого стає ясным, що хлібороб наш не абсолютно, а відносно, дякуючи якості ґрунтів та їх врожайности, ліпше забезпечений землею, ніж великоруський. На цій основі можна б більш чітко провести ідею свого самостійного українського земельного фонду, ніж те зробив автор. Але ж, щоб зробити це, так мовити, економічне самоопреділення, авторові стала на перешкоді, як нам здається, його хибна думка, що буцім то в Сибіру не тільки є чимало вільних земель, а навіть він знає там заготовлені придатні для хліборобства участки (29). Подібного ніде немає і в програмовій брошурі партійній,—це стосується в

рівній мірі до всіх українських партій.—треба поставити хрест над переселенням за Урал, а навпаки одкрити дорогу для повороту звідти наших людей, „обратників“, додому, на Україну.

Соціалізм д. Кушнір змальовує дуже туманно. На 31 сторінці він приписує йому більш ніж утопісти: „всі люди будуть... рівними та „по можливості однаково (sic!) щасливими“. На 26 стор. він соціалізм мислить, як державний соціалізм, то б то як саму консервативну його форму: державним соціалістом, наприклад, в Германії був, як відомо, Бісмарк і є нинішній Вільгельм. На стор. 26 українському соймові рекомендується *здавати ліси в аренду промисловцям*. Не хочеться вірити, аби автор серйозно так думав, це певне треба віднести на випадкову неясність вислову. За всіма відповідними поправками слідуюче видання брошури буде значно краще виглядати, ніж це перше...

О. Мишук.

IV. Агітаційні видання.

341 „Самостійна Україна.“ Р. У. П. Видання Союзу Визволення України. № 1. Вецляр. 1917. Стор. 43 in 32. ц. 10 пфен.

Маленька книжечка, видана вперше в Вецлярі, а потім передрукована у Львові, для нашого часу має величезну цікавість. Не тим, що в першій своїй частині, яка є промовою невідомого оратора, обґрунтовує політичні домагання українських самостійників, бо ці домагання більш докладно і більш приступною мовою було вже не раз видруковано за останні часи,—але ж особливо цікава вона тим „післясловом“ видавців, яке уміщено за промовою.

В цьому слові, підписанім „за видавців“ видатнішим представником президії „Союзу Визволення України“—д. Скорописом, дається докладне пояснення, для чого видано цю брошуру, а потім в коротких словах розповідається про Р. У. П., про головні підвалини Р. У.-півської програми і той ґрунт, на якому повстала і провадила свою діяльність закордонна організація „Союзу Визволення України“, що, завдяки своїй енергії зумів в короткий час спопуляризувати не тільки своє ім'я, а й ті ідеї, які уперто і успішно він провадив в життя протягом ще не скінченної війни. І, з огляду на те, що інтерес до праці „Союзу“ зростає все більше, особливо в самі останні часи, коли український уряд змушений був стати на позиції „Союзу“ уже фактично. Познайомитись з тим матеріалом, який дає зазначена брошура, безперечно не тільки цікаво, але й просто потрібно кожному, хто визнає себе свідомим українцем, або помічає в своїй душі відживлене національне почуття. Для перших—вона дасть більш систематизовані, більш різко

ореслені форми думки, а для других—одкріє їй нові, не знані до того, обрії.

Одже, на жаль, коли для перших вона буде цілком зрозумілою, то для останніх, тоб то тих саме кому більш потрібна,—вона навряд чи зможе бути цілком приступною через свою незграбну мову, пересипану незвичними нам зворотами і непотрібною силою чужоземних слів. А це при тій малокультурності дезертирів від українства, при їхнім повнім незнанні своєї літературної мови і при несвідомім жасі перед кожним галицьким зворотом,—з'явиться безперечним гальмом що до її більшого поширення.

В. Королів.

342 *Григорьев-Наш.* Якої республіки треба бідним людям. Київ, 1917 р., сторін. 14, ціна 15 коп.

Зміст цієї брошури не зовсім відповідає титульній картці: вона говорить не взагалі про форму республіки для бідних людей, а лишень про ту форму, яку бажано для України в межах Росії, і доводить, що для бідних людей бувшої Російської держави найкраща форма—це республіка демократично-федеративна. Брошура не передбачає іншої федерації для України, як тільки з усіма складовими частинами бувшої Росії; цей факт приймається як аксіома, що не викликає жодних суперечок. Така вихідна точка безумовно хибна, бо перше треба було б довести, що в Україні більш спільного з Грузією, ніж наприклад з Румунією, або Німеччиною; а довести це, на наш погляд, було б дуже не легко, як не зовсім неможливо, бо спільних з Грузією інтересів в Україні напевно менш, чим з західними сусідами.

Хибний основний погляд веде за собою і інші похибки і ціла брошура має характер цілком дитячий. Користність федеративної форми для бідних людей, згідно брошурі, в тому, що їм легше взяти в свої руки складання законів і легше вдержати його на завжди. Легше взяти їм це в свої руки через те, що в централістичній республіці Росії буде 500—600 законодавців, а в федеративній їх буде в 12 законодавчих установах по 500—600, цебто 6—8 тисяч, і законодавцеві, щоби бути вибраним, доведеться зібрати замість 100 тисяч—всього 10 тисяч голосів, що легше для бідного. Чому легше,—не відомо. Логично міркуючи, здавалося-б, що це краще для багатого, бо на підкуп 10 тисяч виборців йому треба менш витратити, ніж на 100 тисяч. Вдержати ж бідним людям владу в своїх руках при федерації легше через те, наприклад, що монархисти, захопивши одну частину федерації, не зможуть утримати влади в своїх руках, бо інші частини, маючи свої влади, допоможуть вигнати непроханих гостей. Це, розуміється, було б правильно, як-би історія народів і зміна їх урядів залежала лишень від одного бажання цих урядів, а не від тисяч причин політичних, соціальних і економічних.

Як приклад федеративної республіки, виставлено Америку; але ж кому не відомо, що як раз в Америці не бідні, а багаті люди тримають в руках владу, що віде немає таких підкупів, такого величезного гніту капіталу, як там?

Цікаво, що автор брошури, давши купу таких, шитих білими нитками, мотивів бажаности федерації для України в межах Росії, забув один—найголовніший—волю національного розвитку. Це і зрозуміло, бо ця воля потрібна не для самих лишень бідних, а взагалі для всіх, а автор хоче стояти на виключно класовій точці. А позаяк, виходячи з такої точки, жодним способом не можна довести бажаности федерації, автор і був змушений верзти ка-зна-що; тим більш, що і самий клас „бідних людей“—е щось зовсім темне і невиразне.

К. Лоський.

343 *В. Бойко.*—Як вибрати у Повітові Народні Ради. Видання Ц. Комітету партії соціалістів-федералістів, 1917 р. Київ, 16 стор., ціна 15 коп.

Брошура д. Бойко, видана була з агітаційною метою під час самої гарячки всяких виборів, що впали були на наше громадянство в осени минулого року. Як написана з спеціальною метою, брошура ця має свої певні плюси. Вона, безперечно, в значній мірі розвіяла ту темряву, в якій опинилося наше селянство перед виборами до волосного земства. Але, як відомо, вибори ці пройшли дуже нещасливо, при великому абсентеїзмові виборців, і фактично волосні самоврядування існують поки-що здебільшого тільки на папері.

Отже нашим урядовим діячам доведеться, майбуть, ще не раз переробляти закони про волосне самоврядування, а популяризаторам—ці закони тлумачити. Таким чином, і д. Бойкові свою брошурку для нового видання доведеться значно переробити.

М. Павловський.

V. Красне письменство.

344 *Еліза Ожешкова.* Хам. Переклад М. та З. Левицьких. Вид. „Сіач“. Черкаси 1917. Стор. 248, in 32, ц. 3 карб.

Не сьогодні-завтра минуть ці божевільні часи, коли наші селяне, під проводом якогось одурілого дезертира „списують протокола“, щоби заарештовувати або забивати всіх тих „буржуїв“ з гурту своїх же односельців, що знають грамоти та читають газети і книги. Милуться ці ганебні часи божевілля, й село, прийшовши до тьми, вчує справжній подих волі й розуміє, що перша підвалина щастя—в освіті, з сонці знання, в добрій книжці, а не в нагробованих булеметах та закопаних по-під грушками папірових карбованцях. І нам, що не засліплені ще тим божевіллям, що маємо трохи цілих нервів, ще не виснажились до щенту,—треба прикласти тепера ж всієї сили, не покладаючи й на хвилину рук,—готувати для того темного, одурілого від агітаторів-дезертирів, самогонки та сліпої жадоби до чужого добра, хоча би добутого червоною кров'ю безневинних жертв, нам треба як найдужче готувати для того села розумні й хороші книги. Не ті агітаційні метелики, що вже нудять од їх чер-

вони обкладики і що здебільшого, oprіч ясної обкладинки, не мають нічого ясного, жодної ясної думки, а тільки отруюють своїм чадом темний народ, — а справжні благородні й людські книги.

І от, коли в цей час бачим перед собою таку книжку, — забуваються дві газетні звістки про згадані вище „протоколи“, не доходять до стрівоженого вуха гарматні постріли братовбивчого розбишадства й душею опановує спокій. До таких книжок належиться й та, що виписано вгорі її назву.

Спокійно й рівно з глибоким знанням психології простих темних людей й зрозуміло для тих же простих людей писала Е. Ожешкова свої повісті й романи з такого близького до нашого життя, що, читаючи їх тепер в перекладі на нашу мову, забуваєш, що їх писала не рука українця. Правда, цьому ще допомагає дійсно майстерній переклад М. Левицького, доброго знавця народньої мови.

Нема чого говорити про творчість Ожешкової: вона давно вже оцінена й знайшла своє відповідне місце в історії польського письменства, а почасти—всесвітнього. Власиві їй риси відомі кожній грамотній людині, яка мала змогу й раніш познайомитись з ними в українських навіть перекладах, —але ж не можна не сказати, що для сільського читача її щирі, задушевні, пройняті благородством, вірою в людські почуття, трошки саентиментальні оповідання, —можуть бути найкращою лектурою.

І тому так радимо всім сільським бібліотекам доконче придбати цю, хоча й печенурно й дорого видану, книжку, бо вона безперечно й зацікавить, і хороше стрівожить читачів, і кине в їхній мозок кілька вищих, гуманних думок, а може й викличе благородні сльози.

В. Старий.

345 *Blum*. Смертельна справа. стр. 30. Ціна 20 к.

Інтересні оповідання з життя Галицьких селян малюють нам невтішну картину виборчої боротьби в Галичині, темноти селянства і зловживаннів старост. Художня форма оповідань оригінальна й майстерня: автор додержує повної об'єктивності, психологія і мова дієвих осіб суто-селянські; написано оповідання стисло з силою драматичного твору; деталі типові; в невеличких поетичних зворотах, напр. в описі ранку, автор додержує стилю народньої поезії.

„Збудила ся зозуля, дивить ся: аж світає. Сама своїм очам не повірила. „Аби соловій сьогодні заснав?—думала: се не може бути.“ Алеж ні: зорі поринають у голубім небі, тихий вітрець потягає, дерева скрипають зрошеними листочками: настає божа днинка?“

Ця стислість і гармоничність оповідання справляють вражіння, і переносять читача в атмосферу селянського громадського життя. Оповідання ні могли-б в значній мірі збуджувати свідомість нашого селянства, коли-б не суто галицька селянська мова, така характерна для дієвих осіб, і мабуть мало зрозуміла нашому читачеві, а тако-ж незнайомі форми політично-громадських відносин, чужі терміни і т. п. Що б усунути це, видавцям треба було-б додати до оповідань де-які пояснення, переклад чужих термінів і незрозумілих слів.

Л. Старицька-Черняхівська.

346 *В. Козлов*. Неволя. Оповідання. Переклад *Гр. Т-ка*. Стор. 32. Київ, 1918 р. ц. 45 коп.

З примітки п. перекладчика до цього оповідання довідуємось, що його було надруковано р. 1909 в № 14 часопису „Новий журнал для всіх“, який за це в свій час і було конфісковано.

В цій-же примітці перекладчик знайомить читачів і з змістом книжки.

„Автор, — каже перекладчик, — дає надзвичайно яскраву картину з недавнього минулого життя на одному з крейсерів, що мала колись Росія у далекому Владивостоці; показує як соціальну, так і національну ворожнечу, отой бруда душі, що накіпає у всіх мешканцях, волею царського уряду одірваних од рідних, ніби прикутих на сім страшних років до пловучої сталевий тюрми—крейсеру“.

До цього треба додати, що оповідання цілком літературне і, не зважаючи на те, що тема його не дуже розроблена й по деяких місцях скидається більш на схему, —читається воно з інтересом, особливо тепер, під час цього колосального перебудування усіх галузів життя.

Мова перекладчика, при повній своїй літературності, надзвичайно популярна.

Прикро вражає в цій книзі лише два зовнішніх дефекти: занадто неуважно переведена коректа і недбале видання книжки, а це тим більше шкода, що книжка вийшла з української друкарні Акц. Т-ва „Петро Барський“.

В. Корінь.

347 *Йосип Зоранчук*. Утічка, ескіз. Видавництво „Шлях“, К. 1918 р. стор. 14, ціна 55 коп.

Твори, подібні до згаданого, завжди бідні фабулою, акцією і інтригою, тому то читати їх при різних настроях неможливо. Це—імпресії автора, що знаходять відгук лиш в созвучній душі читача, як молитва, як гімн, як голосіння. Тим часом вони не можуть бути без згаданих атрибутів, коли претендують на літературний твір, лише все те концентрується в людській психіці, а не з'юкола. Чим тонша, глибша і складніша душа автора, тим цікавіші й переживання, і твори такого автора багатчі змістом і силою.

Те, що дав нам автор „Утічки“, свідчить про чутливу його душу, але не про її глибину і зміст. Палітра Зоранчукова не бідна, але знання мови української потребує удосконалення. Загалом сказати—данні у автора є, але він якось не опанував своїми силами і своїм матеріалом. Все це носить характер якоїсь піни, яка хоч і свідчить, що життя відбувалось, але самого життя, його пульсу не чути, тому і твори такі дають вражіння мертворождених. Анемія волі, психічна хвороба персонажів не повинна заражати автора, бо творчість є найвища акція душі, найдужча сила

II. Отакої сили і бракує тут, тому то ескіз не дає радости читачеві і насолоди. А завдання автора, як художника, полягають саме в тім, коли він береться утворити нову естетичну цінність—написати новий художній твір.

П. *Богацький.*

348—351. *Джек Лондон.* 1) На межі. 2) А-Чо. 3) Велике чудо. *Переклав Сава Крилач, Конопицька, М.—На дорозі.* Видавництво „Книгозбірня.“ Ціна кожної книжки 65 коп. Київ р. 1918.

Недавно засноване в Києві видавництво „Видавнича спілка-Книгозбірня“ встигло між иншим видати вже скільки перекладів з творів покійного вже улюбленого американського письменника Джека Лондона. Хоча й ці переклади з перекладів, вони про те зроблені досить уважно, твори Лондона підібрано для українського видання одні з кращих, переважно з циклу так званих „клондайкських оповідань“, перекладач, очевидно, старався надати своїй праці найбільш характерні стильові риси письменника і це йому в значній мірі вдалося. Правда є вирази і навіть цілі звороти надто виковані, але в цілому вигляді переклад старанний і Лондонове обличчя не втрачено нігде. Найкращий переклад оповідання—„На межі“. Видавництво обіцяє систематично видати оригінальні твори українських видатних письменників, а також перекладні всесвітньої слави письменників чужих: оповідання, подорожі, пригоди мандрівників, казки і т. ин. Думка дуже добра і коли видавництво підбере гарних перекладачів, та як би вони ще перекладали з оригіналів, а не з перекладів, то свого успіху воно безумовно досягне. Потреба в обіцяних перекладах у нас дуже велика, особливо для шкільного юнацтва. Вибір перших перекладів, що впав на Джека Лондона, вважаємо дуже вдалим. Було-б добре, як би видавництво ще подбало принаймі про коротенький життєпис цього надзвичайно оригінального і цікавого письменника. Такий життєпис варто було-б додати до другого видання зібраних разом в одну книжку кращих перекладів з Лондона.

Досить гарний переклад кількох оповідань відомої польської письменниці Марії Конопицької д. Л. Сідлецького, виданих „Книгозбіркою“ під загальною назвою—„На дорозі“.

Книжечки видано на гарному папері і досить чепурно.

А. *Вечерницький.*

352 *С. Васильченко.* — Циганка, оповідання з шкільного життя. Видавн. Тво „Криниця“. Київ. 1917 р. Стр. 48, Ц. 55 к.

Талановите, цікаве оповідання С. Васильченка дає нам ряд живих, інтересних, художньо, з великим знанням дитячої душі і любов'ю до дитини написаних сцен з життя народної школи. Автор сміливо торкається важливого і складного питання про відносини між хлопцями і дівчатами в школі, малює щось подібного до дитячого роману між школяром другого класу і його товаришкою школяркою („Циганкою“). Велика заслуга автора, що він зміг глибоко, з властивою справжнім художникам (напр., Толстой в „Дітство і отрочество“) об'єктивністю глянути на цей невинний роман і надзвичайно правдиво описати його і змалювати досить складну психологію своїх маленьких героїв. В наш час, коли на чергу дня поставлено питання про спільне навчання дітей, оповідання Васильченка набуває особливого значіння. Його треба вдумливо читати і батькам, і педагогам,—цікаве воно і за-для дітей.

В. *Дурдуковський.*

VI. Педагогика і школа.

353 *Матеріали по вопросу о преподаванні предметів українознавства в учебных заведениях.* Виданіє Київського Учебного Округа. Київ. 1918. Ст. 66. Ціна 1 р. 30 коп.

Видана Київською шкільною округою брошура в тій своїй частині, де подіються програми викладання в середній (російській) школі предметів української історії, мови, літератури й географії, на наш погляд, має тепер для шкіл на Україні тільки історичний інтерес: вони бо, ці програми, укладались ще з весня 1917 р., коли, як шахіш в справі заведення науки про Україну, вважалося впровадження курсів українознавства, яко предметів додаткових. Тепер, коли встановилася українська державність, само собою розуміється, науці українознавства навіть в школах з неукраїнською викладавкою мовою повинно бути одведено далеко поважніше місце, і перш за все коштом відповідного скорочення курсів російської історії, географії й навіть письменства. Одже, відповідно до того, мають бути змінені програми, до певної міри—характер викладу, число годин і обсяг курсів. Однак зроблена вже праця, предложена в оцій брошурі, мусить бути використана як основа для дальшого розроблення й поширення.

Значну частину брошури займає покажчик літератури українознавства, уложенний дуже добре і докладно. Він здається не тільки для вчителів середньої школи, за-для яких його складено, але й взагалі для самоосвіти. Як певний технічний дефект покажчика треба зазначити те, що в ньому не показано цін на книжки і не сказано, які видання можна добути в продажу, а які належать вже до бібліографічної рідкості,—це має вагу для людей на провінції.

М. *Жученко.*

354 *Шкільна мапа України.* Складена і виконана Картографічн. Бюро „Учебна Карта“ по Пейкеру, Гауслабу, Тіло та инш., під загальною науковою редакцією проф. фізичної географії Павла Тутковського. Межі утворені географічною Комісією при Генер. Секр. Осв. по принципу етнографічному на підставі Діалектологічної мапи Московськ. Діалектол. Ком., ред. Ушакова та инш., видання 1914 р. Номенклатуру склав Т. Петрівський. Київ, 1918 р., ціна не зазначена.

Доводити необхідність видання мапи України нема жодної потреби: це ясно кожному. Тим більш необхідна шкільна мапа, бо вивчення рідної географії в школі без мапи цілком неможливе, а вживання для цього мап колишньої Російської держави дуже небажане, як через те, що вони в більшості наскрізь пройшли „общерусским духом“, цеб-то мають в собі багато брехні що до українського народу, так і через те, що російська номенклатура цих мап плутатиме завжди голови учнів.

Тому треба б було вітати першу ластівку картографічного діла на Україні, як би, на жаль, вона не мала в собі багатьох хиб, які роблять її мало корисною за для її мети допомагати в школі вивченню географії.

Мапа ця є мапа фізична з зазначенням на ній загальної етнографічної межі України. Ні політичного поділення України, ні дорог, ні залізниць на ній не показано. Зазначені міста губерніяльні і деякі повітові з розділенням їх на 1) столицю, 2) міста, які мають від 50 до 100 тисяч людности, 3) міста, які мають від 5 до 50 тисяч людности. Масштаб 40 верстов в англійському дюймі.

При такому великому масштабі було б цілком можливо визначити і межі повітів, і дороги, без жодної шкоди для вигідности читання мапи; а без визначення всього цього мапа не може дати учневі необхідного мінімуму знання. Згадане вище поділення міст зовсім не вичерпує, бо такі міста, як Одеса, або Харків, які не з'являються столицями, мають однак далеко більш, ніж 100.000 людности; між тим на мапі вони показані так, ніби то в них не більш від 100.000 мешканців. Пояснення принципу, по якому проводилася етнографічна межа України, на мапі немає; тому невідомо, чому значної частини Холмищини (на схід від Томашова), де багато української людности, не включено в Україну.

З чисто фізичного боку на мапі є досить теж незрозумілого: показана межа, до якої шириться льос, інших же ґрунтів і підґрунтів зовсім не зазначено. Взагалі всі данні на мапі свідчать, що складено її похапцем, аби-як, без певної системи.

Номенклатура складена добре, але в написках є граматичні помилки (напр. „вид“ замість „від“ і т. и.). Взагалі було б дуже бажано, щоби при новому виданні мапи видавці поставились уважніше до справи, бо в нинішньому виді, повторюем, мапа дуже мало придатна для школи.

К. Лоський.

VII. Видання для дітей.

355 Загадки віршовані. Поскладала М. Загірня. (ціни не зазначено), стор. 16, Київ, 1917 р.

Переглядаючи різні читанки та граматки за для шкіл, ми спостерігаємо в них безліч народніх загадок, що своєю кольористою мовою, влучністю виразів та жвавою думкою так оживляють, бадьорять кожну дитячу книжку. І справді, вміло підібрані загадки дадуть багато втіхи школярам й менчим дітям.

І в цій книжечці ми маємо двадцять віршованих загадок, складених хоч і не самим народом, та все-ж вмілою, лагідною рукою такого знавця духу й мови народньої, як М. Загірня. Кожну з цих загадок М. Загірня,—з великим хистом художника слова та досвідом педагога,—зуміла зпоетизувати в таких формах, які цілком зрозумілі і близькі дитині; в них йде річ про ті події, чи то природи, чи то живих істот, які відбуваються в повсякчаснім житті. До більш дотепних треба віднести такі загадки, як: Мороз, Ластівка, Сова, Зіма, Бжолі та мед, Соняшник, Комарі, Горобець, Пальці, Муха,—що ж до решти, то вони далеко слабші по художній конструкції віршу та влучності змісту. Книжечку видано чепурненько, помилок мало, буйний друк, мова проста, зрозуміла, барвиста.

Олекса Діхтять.

356 Українські народні казки. Випуск 1. Зредагували В. Винниченко і Юр. Сірий. Видавництво „Дзвін“. Київ—Харків, 1917 р. стор. 24, ц. 40 коп.

Українська народня казкова скарбниця має великі, ще невичерпані, багатства, хоч вже чимало друкованого матеріалу було досі випущено на продаж ріжними видавництвами.

Першу збірку українських народніх казок для дітей було складено покійним Б. Грінченком. Багато працюючи над збиранням фольклорного матеріалу і пильно студіюючи його, Б. Грінченко, як педагог, знав, які казки найбільш цікаві і корисні будуть для малих читачів. Тому-то й цей випуск українських казок (всіх їх тут маємо 7), що взяті з Грінченкового збірника, ми так щиро вітаємо, як перший дарунок, за яким, гадаємо, полине ціла низка доброго намиста не тільки з чималого зразка, якого так лагідно навизав Грінченко, а ще й з величезного народнього запасу, що чекає своїх записувачів.

Казочку „Котик“, що її взято не з зазначеного збірника,—переказано чудовою мовою і вона цілком заслуговує призначеного їй місця в цій книжці. Мова переказу всіх казок помітно виправлена д.д. Винниченко та Сірим, через що, з боку їх літературної вартости, вони набрали ще більшої ваги.

Але ж мусимо зауважити, що не слід би було так дуже скорочувати казочок, бо ж треба мати на увазі переважно того маленького читача—школяра, який, радіючи над читанням, zarazом буде затамлювати не тільки нові для нього слова, а й цілі вирази, які він чув з уст своєї матері або бабусі.

В книжці уміщено сім малюнків і з технічного боку видано її досить чепурно.

Але час-би вже нашим видавництвам прийти до якоїсь згоди, що до вживання апострофів, а то поряд друкується „пір'ячко“ і пір'ячко“, „м'ясо“ і „мясо“; коректурних же помилок то й зовсім би не треба було допускати в дитячих книжечках та ще в казочках за для малечі. Прикро ж бачити відсутність розділових знаків (стор. 4, 6, 19, 20) і такі слова, як: „трошу орішки“ (трощу?), „дівчина“ (дівчина), „тесеному“ (тесаному), „поминули“ (замість „подинули“), „побігла“, „лисициной“, „ведьмідь“, „каба“ (кабан) і т. ин.

Крім того, можна б було зовсім обійтись без таких виразів, як „коржик занів“, „провідала про півника“, „убрався вовк у саночки“ (може зліз на саночки) і т. п.

Кінець казочки „Рукавичка“,—з педагогічного погляду,—далеко кращий у Грінченковому збірникові, а ніж той варіант, якого ми маємо в цій книжечці.

Олекса Діхтять.

VIII. Інформаційні видання.

357—358 „Про виборче право“—М. Загірня. Видання „Криниці“ у Києві, 1917, 32 стор. Ц. 25 к. Те-ж саме—у виданню „Кубанської Просвіти“—29 стор. ціна 15 коп., Катеринодар, 1917 року.

Установчі Російські Збори, на які покладалося стільки надій, розігнано, але сама ідея виборів на підставі чотирьохчленної формули (загальних, рівних, прямих і тайних) не порушена. Бо такий порядок виборів стоїть без порівняння вище од того порядку, який практикується тепер ісп виборах до „Совітів усяких депутатів“. Отже

поки раціональність чотирьохчленної формули не дискредитовано, треба її як найширше популяризувати і проводити в життя, треба вітати кожний щасливий ступінь в цьому напрямку.

Маємо перед собою книжечку, скомпоновану М. Загірною і видану одночасно на двох протилежних краях України—у Києві та Катеринодарі.

Вже один цей факт свідчить про те, що книжечка ця є дуже користна для даного моменту, коли обивателів нашому доводиться мало не щодня брати участь у всяких виборах. Цінна ж ця книжечка саме тим, що в ній д-ка Загірня в стислій формі, прекрасною, зрозумілою для кожного селянина мовою зуміла розказати про те, що та є виборче право, як вибрати послів до парламенту чи до якої іншої установи вселюдиним, рівним, прямим і таємним голосуванням, яке значіння мають при виборах і для роботи послів справжня воля слова, друкування, віри, зібрань, організацій, забезпечення незайманості особи, оселі та листування.

При відповідній нагоді д-ка Загірня наводить приклади з життя тих країн, де уряд бореться з виборцями, намагається повернути вибори собі на користь і, фальшуючи всякими способами, хитрими махінаціями свободу виборів, досягає бажаних йому наслідків.

Завданням своїм автор брошурки, очевидно, має дати читачеві загальне поняття про значіння виборів. І мети цієї він безперечно досягнув; що ж до таких деталей самої техніки виборів, як підрахування записок того-ж дня, коли відбуваються вибори, та інше, то на них краще було-б автореві і не зупинятися, тим більше, що, напр., на виборах до Російських Установчих Зборів як раз вимагалось підрахувати записки не того ж дня, а на другий день після виборів. Зате не згадує автор нічого про так звану пропорційальну систему виборів за допомогою партійних списків, хоч ця система у нас тепер найчастіше практикується, а для широкого загалу вона мало зрозуміла.

Взагалі помітно, що написано цю книжечку ще до революції і при новому виданні слід було-б автореві поробити в ній деякі невеличкі зміни, відповідно тим умовинам, в які поставлено тепер наше політичне життя. Після цих поправок брошурка мала-б ще більшу цінність.

М. Павловський.

359 *В. Садовський. Капіталізм і Соціалізм.* Видавництво „Лзвін.“ Рік незазначено. Київ—Харьків. Стор. 27. Ціна 40 коп.

Не як економіст, а як соціаліст і власне як соціально-демократ пише д. В. Садовський про соціальні антитези нашого часу, про капіталізм і соціалізм. Ніде не признається автор про те, але весь виклад його остільки по Марксу, що не завадило б навіть те вказати в підзаголовку брошури. То ж на адресу Маркса і мусимо направити основні свої уваги.

Занатто примітивно ділити суспільство тільки на два класи: капіталістів та пролетарів. Коли йти за сен-симоністами і тим же таки Марксом і класти в основу поділу соціальний антагонізм груп, то можна налічити, як те робить, наприклад, Туган-Барановський, цілих п'ять класів. Потім, трудова теорія цінності Рікардо (стор. 5), яку Маркс зробив основою для своєї теорії, давала лише одну половину визнаного наукою критерія цінності. І одної було не досить, через що вже по смерті Маркса її й поповнено теорією Менгера

про кінцеву користність (предельную полезность). Зрештою, закон концентрації зовсім не має такого універсального значіння, як те здавалося Марксу. Коли він вірний відносно більшої індустрії, то він уже не оправдується відносно дрібної промисловости і цілком протилежне явище постерігається в хліборобстві: там панує, так би мовити, закон деконцентрації (розпорощування) хазяйств. Це одмічено, як нео-марксистами, так всіма видатними вченими (Шарль Жид, Туган-Барановський etc) і стало загальним місцем політичної економії. Мимоволі залитуси себе: невже не можна бути с.-д., одкинувши устарілі місця з доктрини великого соціаліста?

Де-що мусимо сказати й на адресу самого д. В. Садовського. Бажаючи довести існування концентрації, він наводить на стор. 8 нічого не ілюструючі цифри, марно називаючи такий спосіб статистикою. Коли вже треба було ходити за прикладом в Америку, то як же не помітити для такої мети слонів-постатів „нової породи людей“, постатів мільярдів? На стор. 23 находимо фактичну неточність: соціально-демократичні робітничі партії зовсім не виникли в усіх капіталістичних державах світу, як здається автореві: в Англії тільки й є, що тред-юніони, не можна серйозно говорити і про с.-д. у Франції... Не виправдуючи жадних підлецувань до „меншого брата“—селянина, солдатика чи робітника—ми помічаємо такі місця у автора, як от на стор. 20: „робітничому класу призначила історія почесну роль бути борцем за цей (соціалістичний) лад і утворити його“. Такі компліменти не вірні по суті, бо наш менший брат вміє бездоганно тільки руйнувати, одначе такі „ласкаві слова“ можуть викликати у робітників зневагу до творчої групи суспільства, до інтелігенції, яка дійсно й являється творцем кращих форм будучини. Ця інтелігенція під видом буржуа на виборах в Германії в 1903, наприклад, році подала за с.-д., значить за соціалізм, півмільйона голосів! До такого ж типу фразеології відноситься й той лозунг Маркса, який по звичці всіх агітаторів кидає д. В. Садовський в кінці своєї брошури—„Справа визволення робітників може бути справою тільки самих робітників“—і який веде до анти-інтелігентського соціалізму, імя котрому у Франції є „революційний синдикалізм“.

В цій книжечці має бути розказано про те,—заявляє автор на 3 стор.,—що потрібно знати кожному робітникові“. Справді, його книжка по своєму наміру (стор. 24 і 27) агітаційна, але вона все ж таки не для робітника, бо не популярно написана; особливо ж вбиває своєю непонятністю довжелезна цитата з Маркса (стор. 4), яку слід було розшифрувати. Вийшла книжка власне для інтелігента і через те, що уложена досить добре, можливо, прочитається ним з інтересом.

О. Мишук.

360 Два з'їзди „Просвіт“ Васильківського повіту 4-го і 25 червня 1917 р. ст. 20. Біла-Церква, 1917.

Брошурка уявляє собою звідомлення про два з'їзди представників „Просвіт“ Васильківського повіту, що відбулися 4-го та 25 червня 1917 року в Білій Церкві. З того звідомлення довідуємося, що в Васильківському повіті на протязі місяців Березоля, Квітня, Травня та Червня заснувалося 42 „Просвіти“. Звичайно, за короткий час свого існування значна частина „Просвіт“ не встигла ще більш-менш помітно розвинути свою просвітню діяльність. А проте з коротеньких справоздань

представників 22-х „Просвіт“ довідуємось, що 6 „Просвіт“ мають вже власні бібліотечки, 11 передплачують українські газети, 5 купують книжечки для продажу, 3 улаштували навчання дорослих грамоти, 4 впорядкують театральні вистави і т. п. В справозданні знаходимо також відомости й про те, що де-які „Просвіти“ жаліються на „недостачу інтелігентних сил“, на недостачу здатних до культурно-просвітньої роботи людей.

Бажано, щоб усі просвітні товариства друкували справоздання про свою діяльність,—такі справоздання дуже потрібні як для будучого історика нашого культурно-просвітнього руху й національного відродження, так і для тих інтелігентних робітників, що працюють в сучасних „Просвітах“.

О. Волошин.

IX. Часописи.

361 „Вільна Українська Школа“. Орган Всеукраїнської Учительської Спілки. Рік перший. № 1, 2, 3—4 (вересень, жовтень і листопад—грудень 1917 р.). Ціна на рік (з 1 вересня 1917 по 31 серпня 1918) 12 карб. на півроку 7 карб.

„Вільна Українська Школа“ по меті редакційного комітету, повинна бути загально-педагогічним журналом. Програма його має такі відділи: 1) Офіційний (накази Генерального Секретаріату, міністерства то-що); 2) новітні течії в Європейській педагогіці, як підвалини нової школи; 3) організація нової школи (вчитель, учні, батьки, оточення, дисципліна і т. п.); 4) дошкільне виховання; 5) нижча школа: а) її програма і розподіл предметів; б) методичні вказівки щодо викладових предметів; 6) середня школа: методика предметів у українській гімназії, українознавство в російських середніх школах; 7) вища школа; 8) позашкільна освіта; 9) питання професійної організації вчителів; 10) хроніка освіти; 11) бібліографія.

Таким чином журнал має своєю метою давати статті як загального, так і спеціального змісту по всіх галузях народньої освіти, обговорювати всі складні питання організації всіх типів шкіл, освітлювати становище їх і давати вказівки до найкращого керування ними. І зміст уже виданих чисел журналу цілком відповідає цим завданням: в числах 1—4 в статті майже по всіх розділах програми, і взагалі в журналі поставлено на чергу найпекучіші питання нашої нової, вільної школи.

Не буду переказувати змісту окремих статтів, бо для цього треба було б місяць більше, ніж це дозволяє зміст звичайної бібліографічної замітки. Скажу тільки, що всі статті, навіть тих авторів, з котрими погодитись цілком не можна, мають велике значіння і для публіки, й особливо ж для

вчительства: вони будять думку, дають бадьорий настрій і певні вказівки на те, як треба повести нашу школу, чого треба вимагати від неї. І коли журнал стане справжнім органом Всеукраїнського вчительства,—їх звичайним „підручником“ для розв'язання щоденних питань шкільної практики, то він буде тоді тим „загально-педагогічним“ органом, яким хоче зробити його редакційний комітет.

Звертаю ще тільки увагу на безперечну потребу пильнувати за коректою („пахіт“ на 2 сторінці в числі 1) і за правописом: ми, звичайні читачі, ще не занадто „грамотні“ й учительський журнал повинен подбати про те, щоб ми, читаючи його, вчилися й мови, й правопису.

Кінчаю випискою з статті д. Івана Соколянського: „Квалять з витворенням наукової термінології, як це радять декотрі з наших діячів, не слід, бо краще повільніше витворювати, ніж погім перетворювати, а що термінологія буде витворена, то це річ безперечна“ (На педагогічні теми, ч. 1, ст. 9—10). На мій погляд, ця думка д. Соколянського повинна стати провідною в справі наукової термінології, і тоді не буде тих прикрах термінів, з яких часто-густо глузують наші вороги, не буде помилок і непорозуміння у цій справі.

А. Грабенко.

362 „Українські Медичні Вісти“, двоштаневий часопис наукової, практичної та громадсько-побутової медицини, видання Всеукраїнської спілки лікарів у Києві. Число 1. 15 Січня 1918 року. 33 сторінки. Ц. 1 карб.

Перше число „Українських Медичних Вістей“, яке має дату 15 Січня 1918 року, вийшло в кінці лютого біжучого року. Як пояснює редакція, таке запізнення явилось наслідком заколоту, що був у Києві через большевицьке повстання.

Всеукраїнська спілка лікарів виданням свого часопису задовольнила просто так імперативну потребу в такому органі на Україні. Чепурно видана перша книжечка нового часопису складена добре й цікаво. В статті „Наші завдання часу“ коротенько, бадьоро написаний лікарем *Корчак-Чепурківським* зазначено, якій меті на Україні має служити новий орган. Завдання ці полягають: 1) в утворенні української національної медицини, 2) в утворенні гармонійної системи наукового досліду що до санітарного стану здоров'я на Україні, 3) в утворенні національно-об'єднаної верстви лікарів—громадських діячів, 4) в допомозі дер-

жавним медично-санітарним установам—горожанським та військовим, 5) в роз'язанню питання про ремобілізацію медичних сил та медично-санітарних установ. При обговоренню 3 пункта цієї програми порушується важливе питання про повернення на Україну всіх розпорошених на далекій чужині українських лікарських сил. При нашій бідності освіченими людьми взагалі таке питання має особливо велику вагу.

На дуже інтересну тему написано статтю доктором *Нещадименком*: „Бактеріальні м'ясні отруєння“. Але ж стаття помітно шкутильгає що до мови та термінології.

Стаття д-ра *Черняхівського* „Про наукову і популярну літературу на Україні“ дає цікавий нарис нашої—на жаль досить бідної—медичної літератури.

Дуже життєве питання підіймає д-р *Дяченко* в своїй коротенькій статтці: „Про перебудову фельдшерської освіти на Україні“. Автор з'являється оборонцем перетворення медичних шкіл в медичні гімназії, по скінченню яких молоді люди могли би переходити до університету, тобто мали спроможність одержувати повну освіту. Кінчається 1-ша книжечка журналу листом до селян про народне здоров'я проф. *Заболотного*, де шановний автор дає гігієнічні поради селянам. Багато, щоб цього листа було розповсюджено якомога ширше серед нашої людности.

Сучасні події, переважно відсутність поштових зносин, не дали можливості новому журналові дати відомості про стан медицини на провінції, звідки нема ні одної кореспонденції. Взагалі 1-ше число журналу робить добре враження, пишеться він доброю мовою, має добрих співробітників, видається солідною організацією, — все це дозволяє надіятися на найкращу будучину нового часопису, якому щиро бажаємо успіху.

Лікарь П. Шенченко.

363 „Юнак“, часопис середньшкільної молоді. Видав Переяславська „Учнева (?) Спілка“. № 1, 20 стор., ц. 50 к., № 2—3—й 32 стор. ц. 1 карб. Виходить з 29 Листопаду 1917 р. в Переяславі.

Приємне враження робить цей орган юнацтва, особливо друга книжка. Цілком пристойний зовнішній вигляд, видання чепурне, майже без коректурних помилок, мова взагалі гарна, проста, народня.

Свої завдання „Юнак“ гаразд розуміє—„бути організаційним центром української молоді, пробуджувати її зі сну, надавати

їй моральних сил в ідейній праці („Наші завдання“). Часопис сподівається знайти спочуття собі поміж учнями середніх шкіл, бо знає, що „серед молоді української є багато людей, хоча й гарних, але скалічених, знівечених духом, людей, що забули, зацурали свій люд, свою мову, свою Україну“ („Що на часі“). Подаючи відомості з життя організацій учнів середніх шкіл, досить докладно поставивши одділи „Шкільна Хроніка“, „З життя учневої спілки“ та „Листування“,—„Юнак“ прямує до своєї мети, певний, що наша шкільна молодь повинна стати „джерелом“, з якого на Україну широкою хвилею потече національна свідомість. Може таке порівняння й не досить слушне, однак—правда, що й серед шкільної молоді ми перш за все сподіваємось одержати ті кадри свідомої української інтелігенції, яка утворить міцний ґрунт для культурної роботи серед народу. І сучасні об'єднання української шкільної молоді мають дуже велике значіння не тільки для самоосвіти та самовиховання, а й для розвитку національної свідомості серед нашого народу („національне питання“). Це безперечно так; тільки ж „Юнакові“, йдучи своєю стежкою, не годиться збиватися на манівці зведення особистих рахунків, як почасти помітно те в № 1 му, бо так і заблукатися можна.

В. Страшкевич.

364 „Перший Крок“, № 1-ий, 1917 р. (місячний) орган семінарстів Київської Учебної Округи. Вид. під редакцією Я. Нечитайлюка. М. Ольгополь на Поділля. 52 стор. ц. 2 карб.

Пишу оце рядки, а навісний невдатний вірш не йде з голови:

„Щось так гостро смокче, смокче
Кров червону випиває,
Щось так хижо квокче, квокче
Серце хворе розриває“...

Отож нехай ласкаво вибачать мені автори-юнаки, коли я може пенароком прикре слово скажу, беручись застерегти од дальших можливих помилок, як що вони за першим кроком зроблять ще другі. Звичайно папір усе стерпить, і коли орган семінаристів стане місцем спроби пера й чорнила, про нього писати не будуть; я ж, уважаючи, що „Перший Крок“ „ставити собі завданням розроблення всіх питань що до педагогії, філософії, природознавства, історії, землезнавства, кооперації, юнацьких мрій, літератури та инш. і покладає своєю метою поширення бажаної освіти на Україні“,—дозволю собі дати п.

редакторові пораду—уважніше перегляда-
ти твори своїх юних співробітників і не
відавати їх до друку, як що вони напи-
сані тільки для власної втіхи і мають ве-
ликі хибя що до форми і змісту. — Майже
третину часопису зайняла розвідка д. Ви-
хованця про шкільне виховання. Виходячи
з загального розуміння—„виховання“, яке
пояснюється латинським *educare*, що на
нашій мові ніби-то значить: „існуючі
в утробі (!) дитини інстинкти й потяги,
зовнішнім впливом інших дорослих й стиг-
лих людей треба вивести на світ“, „бо
тільки тоді дитина зможе існувати в
обличчі (!) чоловіка“,—автор запевняє, що
бвремий „наш російсько (?) - український
Ідеал виховання — братолюбів на християн-
ських підставинах і демократичній на-
стрій“. Тут шукали й знаходили ідеали ви-
ховання „наші батьки“, то-б-то, по автору,
—Володимир Мономах, Св. Дмитро Ростов-
ський та Посошков з Новиковим (!?). Об-
стоюючи свої думки з юнацьким запалом,
автор воює з видатніцями педагогами,
побиваючи їх заявою, що кожен філософ,
кожен педагог діло виховання розуміє по
своєму. З Л. Толстим чисте горе у автора
виходить: не морочивши собі голови над
педагогічними поглядами Толстого, д. Ви-
хованець по ширости говорить, що йому
„здається, ніби Толстой силенно ошибався
(!), коли писав таку висенітницю“. Далі
автор „самовідцуранно“ веде боротьбу з
педагогами сенсуалістами-матеріалістами, з
раціоналістами-гуманістами і з тими педа-
гогами, що нетямущими руками ведуть ви-
хованців до „непослухняности або навпа-
ки до духовної неволі й попихацтва (!)“
і відхиляють од того, хто був „найпершим
й самим завзятим соціалістом, самим ши-
рим демократом з загартованим характе-
ром, справжнім анархистом“... од Христа.
Справді! так на 33 стор. чорним по білому
й написано. І от, уявляючи собі Христа,
ніби якогось сучасного партійного ватаж-
ка, д. Вихованець береться „широ захи-
щати істину“ Христову. Та чи розуміє ж
він Христа? *Зрозумійте істину і „істина
визволить вас“,* скажу я авторові словами
євангелія,—визволить од туману, що голо-
ву юнацьку тьмарить. Пане Я. Нечитайлюк!
прочитуючи рукописи, що вам, як редак-
торові, складають, подбайте крихотку, щоб
пристойнішу мову часопис мав. Адже-ж
у вас єсть співробітники, що гарною літе-
ратурною мовою писати можуть. Єсть у
вас Яків Новак, його передмова до щоден-
ника з юнацькими мріями хибить що до
мови левше деякими вульгаризмами. Єсть

у вас і д-ій В. С., громадянські почут-
тя якого знайшли вираз в зовсім таки
гарних віршах—„Людскість“ і „Не будемо
ми йти“...

Часопис, що одбивав би в собі настрої
молоді і був би для неї ідейним провідни-
ком в наші часи надзвичайно інтенсивно-
го життя, очевидно дуже потрібний.

Спробу утворити такої орган ми ві-
таємо, вважаючи одначе, що „Перший
Крок“ ні формою а ні змістом цілком від-
повідати, в теперішньому своєму вигляді,
тій потребі не може.

В. Поточний.

Х. Біографії.

365 Тарас Шевченко, життя його та діла.
Написав Сергій Єфремов. Видання третє.
Товариство „Просвіта“ у Києві. Серія
життєписів № 25. Ціна 75 коп. Київ, 1917.
Стор. 56.

Це третє, доповнене видання популяр-
ної біографії Шевченка, випущене у світ
своєчасно, треба вітати, як один з небага-
тьох зразків дійсно популярної літератури.

Життя і діла Ш-вченка повні яскра-
вих і надзвичайно „агітаційних“ моментів,
які, здавалося б, повинні так багато про-
мовляти серцю народньому, проте не ма-
ють і досі належного популярного освіт-
лення. Книжка ж С. Єфремова має всі по-
зитивні прикмети, що дають нам право
віднести її до класично-популярних видань.
Простота і ясність викладу, незвичайно
педагогічний вибір найголовніших і най-
зрозумілих фактів, усунення зайвих
подробниць—все це без перешкоди ціль-
ності й повноти літературного й громадсь-
кого портрета поета—робить книжку цю
цінним подарунком для пробудженого від
національного сну народу. І з цього боку
вона навіть сягає далі безпосередньої своєї
меті—вона єсть найкращим агітаційним
знаряддям пробудження національної свідо-
мости, розвій якої умілою рукою вилете-
но по-між рядками біографії Кобзаря.
Стисло викладена історія Кирило Мефоді-
євського брацтва звертає на себе особливу
увагу, яко зразок сполучення популярности
і історизму.

А мова, та мова, якою уміє володіти
лише Єфремов, і той природній і глибокий
ліризм, що проймає весь зміст невеликої
книжки, роблять її недосяжним шедевром,
який—ми віримо—всі діячі шкільної і
позашкільної освіти поширять яко-мога
серед народа. Як у фокусі, сконцентрував

у ній автор мистецькою рукою все, що характеризує високий гуманізм Шевченка, і в справі відживлення гуманності серед здичавілих нині мас, вона дасть свої певні наслідки.

Пав. Зайцев.

366 *Юр. Тищенко.* Хто такий В. Винниченко біографічний нарис. Київ, 1918. Стор. 16. Ц. 30 к.

З'явилася ця брошура в тривожні часи большевицької пропаганди проти „буржуазної“ Рад і уявляє з себе популярну апологію Винниченка, як щиро-демократичного діяча.

Перші сторінки її присвячені полеміці з большевиками (вказується їхній централізм і непристойні способи боротьби, як обкидання болотом політичних противників),—середина розповідає життя Винниченка до початку війни і показує дійсну вартість большевицьких нападів на „буржуазний“ характер його діяльності; останні півтори сторінки характеризують роботу Винниченка, як голови Генерального Секретаріату. Ця найважливіша частина брошури, на жаль—найкоротша, не дає читачеві ніяких фактів, а тому і позбавлена переконуючої сили. Взагалі д. Тищенко надто багато говорить від себе і говорить в такому наївно-панегіричному тоні, що читачеві стає часом ніяково. Без сумніву було-б краще, коби б автор поступився цим своїм тоном, а за те навів би більше промовистих фактів.

М. Зеров.

367 *Михайло Грушевський.* Голова Української Центральної Ради. Київ, 1917 р., стор. 30, ц. 40 к.

На проф. М. С. Грушевському не справдився відомий афоризм, що „талан оцінюють тільки після смерті“. Навпаки—рідний йому народ, за для розумового розвитку і державного відродження якого М. С. Грушевський працює ціле життя, оцінив цю працю в часи самого розцвіту діяльності шановного професора. Імя його знайоме кожному Українцеві: його можуть любити і не любити, але ніхто не відважиться сказати про нього, що це звичайна людина, рядовий обиватель. А є чимало й таких людей, які вважають, що М. С. Грушевський—і українська історія, українська воля, українська держава—це синоніми.

Тому можна бути певним, що випущена товариством „Криниця“ біографія М. С. Грушевського зацікавить все українське громадянство, читатиметься і в міській камениці, і в сільській хаті. І треба визнати, що багато де-чого дізнаються читачі з цієї біографії, багато де-чого навчаться. Вони дізнаються, що за порівняючи короткий час можна зробити одній людині стільки, скільки не зробить ніоді і десяток інших людей; ціле життя—праця невтомна з блискучими наслідками на науковому полі.

Біографію написано коротко, але з фактичного боку досить повно. Описані й батьки М. С. Грушевського, де-що з його особистого життя, історію появи його творів і його громадянсько-політична діяльність; єсть і невелика характеристика професора, але це навіть і зайве, бо самі факти яскраво характеризують його особу. До книжки додано портрет М. С. Грушевського, але не теперішній, а за тих часів, коли йому не довелося ще покуштувати Московської неволі і поспівати.

Написано біографію ясною, зрозумілою мовою; помилок небагато, ми закрипмили тільки одну: на стор. 14-ій непотрібне повторення в одній фразі слів „кріпнути духом“.

К. Лоський.

XI. Критичні розвідки.

368 *А. Луначарський.*—Великий Народний Поет (Тарас Шевченко). Переклав з рукопису Микола Чудінов (М. Богун). Накладом Чудінова. Полтава. 1917 р. 31 ст., без ціни.

Не можна не висловити задоволення, що цю цікаву брошуру-промову талановитого критика, видану у Львові вже п'ять років тому, видруковано й у нас. І видруковано саме тоді, коли в звязку з сучасними переживаннями України, зріс і інтерес, як до її культурно-національних цінностей, так і до тієї ідеології, представнику якої належить ця невеличка, але цікава робота.

Знавець Європейських літератур, Луначарський і до творчості Шевченка підійшов озброєним цим знанням і совісним вистудіюванням як творчості Шевченка, так і критичної літератури про неї, чого так часто бракує гастрольорам-критикам Шевченківської поезії та авторам його літературних портретів. *)

Вірна оцінка „народности“ поезії Кобзаря, без тенденції обмежити нею її велике значіння, піднесення її з цього боку в порівнянні з творчістю Пушкіна, Миккевича і Містрала, спростовання спроб зрівняти Шевченка з Кольцовим, коротенька, але глибока характеристика „Марії“ і розуміння її великої символіки, цікаві порівнюючі поралелі, влучні приклади,—все це робить її вартою уваги всіх, хто хоче і повинен розуміти Шевченка. Але центром ваги розвідки Луначарського єсть аналіз націоналізму Шевченка, який справедливо привів автора до висновку, що „демократичний націоналізм Шевченка зовсім не суперечить з новішим соціалістичним світоглядом“.

Цей висновок д. Луначарського і дальші його міркування на цю тему віддаляють нас від безпосереднього питання про Шевченка і примушують спинитись на моменті, що прірвою ділить ідеологію автора від фактичних експериментів її здійснення на

*) Як найвиразніший приклад укажемо високошановного О. Корша, який без всякої тенденції при всіх своїх українських симпатіях до Шевченка допустився самих грубих фактичних помилок в своїх міркуваннях про його. П. З.

живому тілі України—дорогої як Шевченкові, так і всім представникам сучасного демократичного українського націоналізму, здобутки якого партія Луначарського на „поток і розграбування“ віддала своїм клеветам.

Спинаючись на розумінні національної проблеми „революційними соціал-демократами“, Луначарський заявляє, що „тричі неураві ці, хто говорить про соціалістичне нівелювання та про торжество,—в разі побіди пролетаріату, — якогось безбарвного, наївного космополітизму“.

Події останніх днів показали нам правдивість цього твердження. Централістичний „космополітизм“ „революційних соціал-демократів“ з Півночі — дійсно позбавлений „безбарвності“ і „наївності“—прикмет, з якими він нічим би не загрожував Україні — показав хижачські пазурі „революціонерів“, жорстоких — по словам Луначарського — як раз через свою гуманність.

І коли тепер ми читаємо афоризм автора: „жорстокість революціонера — єдина жорстокість, яка може йти в парі з найглибшою ніжністю серця“, — афоризм, прив'язаний до міркувань про революційність Шевченка і осміювання ним оружно́ї боротьби проти насильства, — то відчуваємо глибоку національну образу. Чи ж нашому великому мученикові, борцеві проти насильства, яке знищує революція, його найглибшому ніжністю серцю — снилося коли, щоби ідеологи „ніжної жорстокости“ послали своїх наймитів плюндрувати „нашу“ і всеж таки, як і за царських держиморд, так і за часів „інтернаціоналу“—„не свою“ землю?!

Цікаво було б, п. Луначарський, як би Ви подумали,—що би Вам сказав Шевченко, націоналізм якого, по Вашому ж справедливому признанню, „сам по собі має соціалістичну цінність“?...

Шкода, що д. Чудінов зробив свій переклад на суто-галицьким діалекті, до того ж—повним русизмів. Передмову ж в цілому не можна зрозуміти, бо в один уступ її вкралася синтактична помилка, що зіпсувала розуміння контексту.

Пав. Зайцев.

369 *Павло Зайцев. Оксана. Перше кохання Шевченка. В-во „Друкарь“.* Київ, 1918. Ст. 32 іл 32^о. Ціна 50 коп.

Тарас Шевченко давно вже став символом українського відродження. Давно вже з великої книги його—„Кабзаря“—почернують славні й могутні лозунги для нового

життя країни. Давно вже провадиться різностороннє, серйозно-критичне й наукове вивчення всіх моментів складного життя поета; вглиблюються у творчість його, щоби вивести деякі загальні ідеї його; дешифрують його рукописи, встановлюючи дійсний їхній текст; збирають його малюнки і все, що торкається цієї єдиної-великої людини України, нової України. Тим часом наслідки того всього ще бідні, неповні, не розроблені, не освітлені. І тому ми й досі не маємо й не можемо мати біографії Ш-ка гідної великого поета. Все те робиться в нас досі якоюсь випадковою дорогою, по-аматорському, а не науково. Наука—Шевченкознавства—ще чужа нам, а брак в ній відчувається у великій мірі. І в наші часи дійсного політичного будівництва треба було би може навіть законодавчою дорогою заснувати наукову інституцію, що мала б своїм завданням вивчення Т. Шевченка в цілому.

Тим часом ми повинні бути вдячними кожному, хто тою чи іншою дорогою дає нам пізнати більше й глибше Т. Г. Ш-ка, допомагає заглянути у інтимну глибину його надзвичайного серця і освітлює той чи інший бік і момент в його житті. Зазначена вгорі книжечка і додає кілька штрихів до неповної ще картини інтимного життя поета—до історії його кохання. Помаляу матеріал цей збільшується і розробляється. Ми маємо вже матеріали до пізнання його відносно до дівчини Лякерії (Полусмаківна), до княгині Варвари Мик. Рєпніної (хоча цінні матеріали й досі не опубліковані в укр. мові), до артистки Катрі Піунівни, і до інших менш впливових жінок в житті Т. Г. Ш-ка. Досить велика література є про Оксану, перше і найбільш глибоке та витривале кохання поета. До цієї літератури прилучається і цікавий нарис д. Зайцева, згаданий вгорі цієї замітки.

Авторові довелося знайти і опублікувати новий варіант поезії Т. Г. Ш-ка, що, як тепер з'ясувалося, була посвятою незакінченої його поеми „Черниця Марьяна“. Він надрукував цю поезію 1914 року в російському журналі „Вєстникъ Европы“ ч. 2, і тут же подав свій нарис під заголовком: „Перше кохання Шевченка“. Брошурка ця є передруком з додатками й одмінами цієї статті, поезії Ш-ка під заголовком—„Оксани К...ко“ і короткого вступу автора. Нарис д. Зайцева яскраво і послідовно малює перед читачем чарівний образ першої коханої Ш-ка, сусідки—кучерявої Оксани, і надзвичайну силу і вірність

пам'яті її впродовж цілого життя. Скільки би жінок не зустрівав Ш-ко в житті своїм, але образ Оксани завжди не тьмарився і завжди стояв перед ним живим й чаруючим, і йому не зраджував Ш-ко ніколи. Мало того, він був і поетом її,—образ безталанної кріпачки Оксани знаходимо у багатьох поезіях Ш-ка, хоча під ріжними іменами. І тепер можна впевнено сказати, що це є поетова Беатріче, та велика і свята любов Ш-ка, якій мусимо завдячити, що охоронила поета в його скорбнім житті...

Славна тема нариса, його змістовний текст знайшли собі і зовнішне хороше втілення. Маленька, дуже чепурна книжечка оздоблена стильовими заставками й кінцівками з гарною обгорткою в наш час огидної макулатури робить приємне враження.

П. Богачківський.

ХІІ. Етнографія.

370 На всякий випадок життя. (Народні приказки та прислів'я). Упорядкували В. С. та О. Д. Видавництво „Сміх“, книжка друга. К. 1917 р. Стор. 128, 32^о, ціна 1 карб.

Даремно упорядчки цієї книжки похвалилися за ініціали своїх імен і прізвищ, адже робота їхня була не тільки пристойною, але й по суті справи така, що потребує показати обличчя упорядчиків. Скоріше чистий етнограф може себе не називати, ніж ті, хто з готового об'єктивного, яскравого й блідого, розумного й ніякого етнографічного матеріалу вибирають на свій смак, по своїй уподобі, навіть несвідомо по своїй вдачі, вибирають те, що їм здається кращим, дотепнішим, розумнішим. Упорядчки зробили свою книжку досить цінною та осягли деякої міри об'єктивності двома способами. Перше: приказок вибрано в них не так уже й мало,—їх мабуть єсть більш як півтори тисячі, а це значить, що значна частина загального і типового матеріалу увійшла в цю збірку. Друге, і особливо позитивне,—це систематизація матеріалу, річ для багатьох етнографів, навіть учених, дуже трудна, а іноді й фатальна. Систематизація, а власне своєрідна для цього своєрідного випадку, класифікація численних приказок полегчує користування цією книжкою і робить її корисною й приємною. Класифікація для цієї книжки типу „підручних“ така:

Народній календарь: Зіма. Весна. Літо. Осінь. Свята взагалі. Господарський календарь. Природа. Доля: Доля. Бог. Правда. Щастя. Багатство. Гроші. Торг та борги. Бідування. Голода. Розум та дурість: Розум. Наука. Знання. Розумна мова. Хитрощі. Дурість. Недотепність. Балаканина. Праця: Всяка праця. Господарська робота. В полі. В оборі. Лінощі та ледарство. Панування. Істнування людини: Дитинство. Дівчата. Краса та врода. Жіноцтво. Весілля і шлюб. Родинні відносини. Хвороба. Старість. Смерть.

Почуття: Кохання. Радощі. Сум та журба. Жак та полохливість. Гнів. Скупощі. Заздрощі. Голод. Вдача людини: Добрість. Досвідченість. Сила. Жвавість. Млявість. Неохайність. Глузування. Пиха. Нахабство. Брехня. Поговір та плітки. Сварка та лайка. Пляцтво. Злодійство та шахрайство. Громадські відносини. Патріотизм. Воля. Товариство. Приятелі. Вороги. Сусіди. Гості. Духовенство: Попи. Ченці. Дяки. Національність: Козаки. Москалі. Ляхи. Цигани. Сентенції: Мораль. Побажання. Всякі.

Вдатно чи не вдатно, але—це система, яка надає рації користування книжкою. В передмові упорядчики вияснили, який інтерес і цінність мають народні приказки, справедливо підкресливши також явкове значіння цих стислих, економних, образних формул, які з себе уявляють наші (та й всякі) приказки. Дуже боюся, що вираз Карлейля—„Освіта людей повинна починатись з приказок, а кінчатись ідеями“,—який так побожно навели упорядчики, може дістати хибного толкування. Це вірно, коли під приказками будемо розуміти поетичні, конкретні, образні формули, а під ідеями—абстрактні, загальні, теоретичні формули людської думки. Але приказки взагалі повинні складати тільки малу та незначну частину навчання.

Видавання чепурне. Шрифт дрібний, але чіткий. Папір добрий. Коректурних помилок нема, окрім одної, а зате вельми досадної: „прислужитися Відчизні“. І хто це „д“ туди всадив,—упорядчики чи коректор? Може бути, або—отчизна (хороше, стародавнє слово), або з-галицька—вітчизна.

Ан. Ніковський.

ХІІІ. Мистецтво.

371 М. Біляшевський. Наші національні скарби. Видавництво „Шлях“. Київ. 1918. Ст. 15. ціна 55 коп.

Національні скарби наші, яким присвятив свою брошуру д. Біляшевський, це—музейні колекції і взагалі збірки старовини, що переходять по ріжних громадських інституціях і на руках у людей приватних. Д-ій Біляшевській вважає за чудо те, що на Україні, не дивлячись на систематичну політику винищення всього національного, ведену московським урядом, все-таки „і в більших центрах, і по ріжних закутках заховалося ще чимало пам'яток старовини, особливо мистецьких, що лишилися від тієї доби, коли свідомість української нації не була так пригнічена“.

Може це й не таке вже чудо, бо сам автор признається трохи далі, що „обслідування пам'яток старовини й народньої словесности зоставалося для українців майже що не єдиною сферою, де російський уряд не наклав свого veto, хоч і дивився на

роботу в цім напрямі досить підозріло". Справедливість вимагає додати до цього, що серед помосковленого нашого панства,—потомків козацької старшини, завжди знаходились освічені, культурні люди, які цінили предмети старовини не тільки, як пам'ятки фамільні,—такі, що стосуються родинних споминів, але взагалі, яко зразки національної культури в минулому. Заходами цих людей, от як В. Тарновський, А. Поль та ин. і повстали музейні колекції, які в наші часи вже ледве чи й можна було б зібрати.

Та як би там ни було, не можна не згодитись з д. Біляшевським, що справа збирання й зберігання національних скарбів стояла й стоїть у нас далеко не на висоті. Д-ій Біляшевський хоче нагадати громадянству про цю справу й познайомити в загальних рисах із тим, що у нас єсть, які саме музейні збірки існують на Україні (й по-за межами її—в Петербурзі, у Москві). Він розповідає про важкі обставини, в яких перебувала музейна справа у нас досі, перелічує важніші музеї на українській території, занадто може скупенько й коротко подаючи відомості про зміст їх колекцій, принаймні що стосується важніших з тих музеїв. Між иншим, перелічуючи малі провінціальні музеї й приватні колекції, автор забув згадати за історичний музей у Глухові, зложений переважно з колекцій неб. М. Шугурова. В цілому брошура д. Біляшевського подає загальний і дуже інтересний образ становища музейної справи на Україні.

Треба сподіватися, що тепер, коли маємо власну національну державу,—справа ця стане на певний ґрунт, що уряд наш сам за це подбає. Але треба, щоб виявлялась тут також неослабно й громадська ініціатива, щоб розуміння культурної ваги збирання й охорони „національних скарбів“ перейшло в широкі народні маси, щоб не було того варварського нищення цих скарбів (особливо під час соціально-економічних і політичних розрухів), яке, на великий жаль, відбувається у нас перед очима.

Д. Дорошенко.

XIV. Поезії.

372 *Дмитро Загул. З зелених гір. Поезії.* Видання т-ва „Час“. Київ. 1918. Стор. 104. Ц. 1 карб. 60 к.

Дмитро Загул, як пишуть в передмові його видавці, „молодий поет Зеленої Бу-

407

ковини, закинутий не з власної волі на Україну“.

Нашому читачеві він невідомий зовсім, коли не рахувати кількох поезій, написаних його ім'ям в останніх числах „Л.Н.В.“ та „Київської Земської газети“. Складений ним і випущений нині „Часом“ збірник—не носить печаті виразної індивідуальності і не дає ще змоги скласти певну думку про талант його автора. Але одного в усякому разі не можна одмовити поетові—це дару легкого музичного вішуну на його мелодійних рядках мимоволі одоучиває вухо після важкої, незграбної версіфікації деяких вищих „поетів“ українських.

Збірник „З зелених гір“, що лежить оце перед нами, складається з трьох великих відділів: I—інтимна лірика поетова, II—переклади з Бальмоята, III—наслідування та переспіви з Святого Письма.

Інтимна лірика Загула не визначається особливою оригінальністю, чи ріжнотністю тем; загальний тон її—це той традиційний сум (иноді безпричинний), якому віддають повинність мало не всі починаючі українські поети. З 56 поезій 3 х циклів лірики не менш половини говорять про „своє щастя колишнього“, про „всесвітнє горе“ і „за згубленим расм одчай“, про душу „подібну до домовини“ і „безсилі зітхання“. Поетові здається часами, що він втратив „останню надію“

і розвіялось світло химерне:
вже ніяка рожева мрія
пережитого щастя не верне.

Весь цей „поблеклій життя цвіт“ безь малаго въ осьмнадцать лѣтъ“ справляв би пражіння страшенної одноманітності, коли б автор не догадався розрідити їх поезіями иншого світлішого настрою. Як зразок таких поезій наведемо один з початкових віршів одділу (на жаль, надрукований трохи непоправно):

З глибини руїни і пустелі,
з долини смутку і плачу,
в краї надзоряні, веселі
на крилах пісні я лечу.
Думками лину над землею—
мені так тісно на землі,
а разом з піснею мою
летят у вирій журавлі.
Їх крик мою бентежить душу,—
та з ними враз не закричу:
я вище вилетіти мушу
від журавлиного плачу...

408

Кращі вірші одділу: „Я не знаю, де то було“ (стр. 12), „Серед маленького озерця“ (стор. 14), „Коломійка“ (ст. 43), „Покотилися по заріночку“ (ст. 44). Почуваються подекуди впливи народньої пісні Олесея, іноді Гейне і Бальмонта.

Друга частина збірника—переклади з Бальмонта—є власне найслабше. Перекладати Бальмонта—річ надзвичайно важка: для цього, по-перше, треба бути самому віртуозом поетичної форми, як він, а по-друге, мати від руки такий складний і тонкий технічний апарат, яким українська поезія ще не володіє. Деякі переклади Загулові проте удались, але в більшості випадків він потерпів фіаско. Особливо це помітно на таких зразках, як знаменитий „Челнь томленья“ (у Загула—„Човен утоми“), де всю поезію збудовано на таких франтовитих алітераціях.

Вечерь. Взморье. Вздохи вѣтра.
Величавый возгласъ волнъ.
Близко буря. Въ берегъ бьется
Чуждый чарамъ черный челнъ.

У Загула алітерації значно ослаблені:

Вечір. Море. Подхъ вітру.
і величний поклик хвиль.
Близько буря. В беріг б'ється
чорний човен без вітрил.

Іноді переклад здається грубоватим. Так чудесно Бальмонтовське: „Смерть, убаюкай мене“, Загул пересказує: „Смерте, приборкай мене“. Багато москалізмів: чертог, хоровод, прилив, і т. п.

Найкраща частина збірника—переспіви з Біблії. З „Пісні пісень“ автор переклав 15 уривків і між ними—улюблене Пушкіним: „Вертоградъ моей сестры, вертоградъ запечатлѣнный“.

Зачарованный сад —
ты, кохана моя!
На криниці печать,—
не дістануся я.
В тім са у виноград,
пишні квіти лісів,
кипарис і гранат
там розкішно росцвів...

Так само чудово перекладений і другий уривок: „Сплю, але не спить мое сердце“...

Переклад „Еклезіаста“, не вважаючи на деякі хиби з боку мови, можна поставити поруч з кращими українськими переспівами Біблії, як переспіви Руданського, або

й Куліша. Вірш автора знаходить тут часами силу і виразність, набуває відповідного темі ритму:

На сході сонце рано встане—
то золото, то кров,—
сугнний мир за дня огляне
і кане в море знов...

Поетична мова Загула досить чиста, близька до мови України Наддніпрянської. Неує її тільки надуживання зменшених форм, оті „рухи білесеньких рук“, сподіваннячка, зітханнячка і повні форми прикметників (незабуттєє, майбуттєє, облудтєє), що часто вживаються на Буковині.

Є в збірнику прикрий недогляд: епіграф, до 2 циклу лірика: *Improbe Amor, quid non mortalia pectora cogis* (Люте кохання, до чого ти не приневолюєш людські серця) автор приписав Овідієві, тим часом, як цей класичний рядок належить Вергілієві. (Енеїда, IV, 412).

Версифікаційна техніка Загула нехитра. Їй бракує певної закінченості, і це дуже шкода, бо вірш авторові дається легко. Захоплення Бальмонтом не минулось проте без наслідку, і в деяких поезіях ми зустрічаємо зручне користування внутрішньою римою:

Десь високо над землею посить
доля наше щастя, та ніколи нам
не вдасться опинитися там.

Загалом беручи, в авторові є „некра Божа“, єсть де-що таке, що подає—при умові серйозної роботи над собою—надію на дальший розвій. І було б дуже прикро, коли б ця надія не справдилась.

З зовнішнього боку книжка виглядає чепурно.

Мик. Зеров.

373 Т. Шевченко. Малий Кобзарь. Видання Барншпільської Учительської Спільки на спомин про Шевченковське свято. Стор. 32 in 16°. Барншполе, 1918. Ціна 30 коп.

З утіхсю доводиться зазначити отакі сільські видання, як ось і це, що лежить перед нами. Росте інтерес до книжки і центри вже не можуть його цілком задовольнити,—починається децентралізація культурна, один з найкращих і найкостовніших може здобутків політичної волі.

„Кобзарик“, що видали барншпільці, робить не зле вражіння і своїм зверхнім виглядом, і вибраним з „Кобзаря“ матеріалом. Маємо тут зразки з найбільш популярних поезій Шевченка—історичних, політичних та ліричних. До поезій додано коротенький, до ладу складений життєпис поета.

С. Єфремов.

374 *К. Тетмайер*. За сляною стіною. Поезії в прозі *переклад А. Павлюка*. Видавництво „Шлях“. К. 1917. Стор. 24. Ціна 40 к.

Поезії в прозі одна з найбільш вишуканих поетичних форм, улюблених багатьма майстрами стилю, котрих не задовольняє елементарна гра ямбів та хоревів і котрі навіть прозі своїй уміють надати гармонійність віршу. Ставитися до цієї форми можна всяко, можна визнавати її надто витонченою, манірною, але не можна заперечити, що деяким авторам вона удається надзвичайно.

Тетмайер належить іменню до таких віртуозів форми. Тому-то перекладати його—річ важка, яка потребує від перекладчика доброго знання мови і великої технічної вички. А д. Павлюк не має ні того, ні другого. Сталієт він поганий, літературних новиків у нього нема ніяких. А тому закінчені, колоритні фрази Тетмайера стають під його пером сірими і незграбними. Зусюди виривають *що, як, коли* і неймовірно утруднюють читання.

Напр.: „Що ж робити чоловікові, *коли* відлітає від нього віра в найдоожче, відлітає, *мов* сі журавлі, *про котрих* я, Бог зна чого, думав, *що* вони не вернуться ніколи“.

Як же мало Тетмайера відчувається в цій кострубатій фразі!

Д. Павлюк рішуче не вміє будувати речення, і прикладів, подібних до наведеного, можна б подати досить. Складня перекладчиків взагалі недосконала. Він пише: „...печаль залягла в *ліс*“, „доля... зраджувала *мені*“, „жіноче серце, *яке* слухняне мені“ і т. п. Зустрічаються помилки і в морфології: *квітків* (зам. квіток), *сльози радонци* (зам. радості). Але що найбільше кидается в вічі, не лексика. Тут можна знайти надзвичайні курйози. Пережиті години пролітають перед перекладчиком „*як отара чайок*“, смерекні „*випростується рівномірно*“, волосся „*віжсачується* на голові“, журавлі летять *як* „ключем“, як ми б сподівалися, а „*якоюсь журливою отарою*“, жогняне сонце „*стоїть на сафїрно-золотому* (може, сафїрово-золотому?) небі“, „*Жалоба підрубаних дерев*“, „*лід замерших озір*“, „*чудовий сірий пілжак*“ (чому вже в такому разі не „спінжак“?) та „*спів достійний слави*“ домальовують картину повної стилістичної безпорадності автора.

До свого збірничка перекладів (всіх поезій перекладено 22) д. Павлюк приложив коротеньку характеристику Тетмайера, котра власне нічого не дає. Кому ж бо можуть промовити щось до розуму чи до серця такі загальні фрази: „Його мистецтво лежить по-за гранями добра і зла, в йому нема рис пророка чи апостола“.

Зустрічаються в книжечці часами і коректурні помилки

Мик. Зеров.

XV. Театр і п'єси.

375 *Мих. Грушевський*.—Хмельницький в Переяславі, історичні образи. Київ. 1917. Стор. 79 in 8°, ц. 1 р. 50 к.

Цікава книжка! Не тим, що належить вона перу високоповажаного професора, і не тим, що зміст її, переказаний найбільшим знавцем нашої історії,—є, можливо, історична пранда. А цікава вона, на жаль, як раз з протилежного боку, бо доводить, що не всякий, хоча би й талановитий історик може бути драматургом, навіть зможе

писати історичні драми. Вперше цю аксіому було доведено М. Костомаровим; який після своїх славнозвісних історичних праць зробив невдалу спробу написати драму про „Саву Чалого“,—а тепер цю саму аксіому теж не менш виразно potwierдав проф. М. Грушевський, випустивши драматичні образи—„Хмельницький в Переяславі“. І як що це вже треба було доводити вдруге, то, може було б не зайвим, зробити хоча б так, як зробив М. Костомаров, приховавши своє авторство за скромним псевдонимом Ієремії Галки.

Правду кажучи, коли я тільки взяв в руки цю книжку,—мені одразу стало страшно, що станеться саме те, про що я сказав раніш. Бо й справді не можна ж вимагати од природи, щоби вона одному чоловікові віддала всі таланти і усікі види хисту, а історія каже, що навіть такий видатний і ріжносторонній геній, як Гете, й той не міг би написати ну, скажемо, опери...

Через те й нова праця проф. Грушевського, що уявляє собою цінну історичну розвідку в драматизованій формі, однак драми з себе не уявляє й, певне, ніколи не побачить світла рамни.

М. Садовський.

376 *Спиридон Черкасенко*. Повинен. Драматичний етюд. Вид. „Давін“. 1918. Ст. 16 in 32°, ц. 40 к.

Події 1905 року, коли наша земля захвилювалася під першим подихом революції, дали Спиридонові Черкасенкові, який ще тільки починав свій письменницький шлях, багато матеріалу. І цей матеріал,—треба визнати,—Черкасенко використав дуже добре, перетворивши в горнилі своєї душі художника в прекрасні, сильні, часами могутні речі. Одною з таких „блискучих скляок“, що дає велике задоволення читачеві,—є й невеличкий драматичний етюд „Повинен“, випущений оце окремим виданням.

Повна глибоко-драматичних настроїв, викликаних розумінням обов'язку, що веде на бік робітника в борону свободи й братерства,—ця невеличка річ робить сильні враження й у читанні. На сцені ж, в хорошому виконанні, цей етюд просто приголомшує глядачів. Він може бути добрим матеріалом як для звичайного театру, так і особливо для театрів інтимних.

Не потребуючи складної обстановки й реквізиту,—ця драма буде дуже бажаною й на провінційній, аматорській сцені, якій дуже радимо звернути на етюд Черкасенка свою увагу.

В. Старий.

377 *Л. Ельський*. „Весняної ночі“. Малюнок на одну дію. Сміла. 1918. 8 ст. in 32, ц. 20 к.

Просто диву даєшся, як можна на п'ятьох неповних сторінках маленького формату умістити стільки безглуздя, глупоти, безцарности, безграмотности, елементарного незнання мови, коректурних помилок самого неможливого гатунку (кохання „*хохання*“) і т. д. і взагалі всього того, що не може бути ні в якому друкованому папері, окрім большевицьких декретів.

Безглузда сценка, для якої якийсь Смілянський сажотрус Ельський не пошкодував паперу, справить справжнє страждання на всякого, хто, навіть не витративши грошей на її купівлю, матиме нещастя проглянути цей „*твір*“. І певне словами з „*твору*“ Ельського й зможе тільки сказати той беззахистний од подібних експериментів

смілянських драматургів читаю:—„Хоч я й не вдержу тебе, але ж увійди в мій стан і залиши мене в сунок і“!

В. Дик-ий.

378 *Т. Колесниченко. Чад.* П'єса на 5 дій. Київ, 1918. Ціна 95 коп. стор. 63

Учадієш, прочитавши цей „Чад“. Учадієш—не бачучи й не чуючи—від одної уяви того, як п'ють безперестанку „недогон“, як валяються п'яні, базікають нелюдською мовою, танцюють, б'ються і, врешті, кінчають все пожежою: від якої навіть завалюється хата. Що до останнього моменту, то автор ласкаво згожується й на трохи інший кінець: „коли нема відповідних декорацій для обваду хати, можна кінчати п'єсу так: за коном пожежа. Павло давить Віктора. Коли той вже лежить нерухомо, вбіга Ганна; жахається. Павло регоче“.

Здавалося, що сюжет п'єси, хоча й спірний, але не безглуздий, можна було б обробити й пристойно. Що ж ми бачимо у Колесниченка? Горпина—тиче дулі, чоловік її—тиче дулі, Юхим—тиче дулі... В першій дії п'ють недогон, в другій теж, в третій теж, в четвертій горілку. Чисто „клоунські“ номери на зразок такого, наприклад: Горпина хоче вдарити рогачем п'яницю чоловіка, а влучає в дочку і т. п.—заступають „комизм“, який підтримується ще і такими вступами:

Салихвон (крамарь) так дякує за запрошення на заручини:—„Тронут вот по это время (показує на горлянку), не знаю, как і виразить свою субординацію. Честь імею кланяться, чтобы ввечеру притарабаниться. Адью!“

Божевільний Павло веде такі речі:—„Сніг ішов... та як вхопить мене за ногу... я як закричу—цю-цю ня! Цю-цю ня! Хе-хе-хе. А він як припече“...

Серед гірких п'яниць, ошуканців ідеальна постать селянки Ганни, яка говорить такою мовою, що їй позьдрять і інтелігентні українські панночки.

З такими художніми засобами і з таким прийняттям дійсності береться автор до „драматургії“...

І пече-пече драми, пече-пече комедії, кому треба—з обвалом“, кому ні—без його... Але дулі і „денатур“ (дань часу)—для всіх обов'язкові! Теж творчість!

Пав. Зайцев.

XVI. Художні видання.

379 *Т. Шевченко.* 1) Плач Ярославни. 2) Бій з половцями. Малюнки Павла Дізенко. Видавниче Товариство „Сіверянська думка“. Чернігів, 1918 р.

Не знаю, як і дивитися на цю книжку: чи як на видання художнє, чи просто як на книжку, що пущено її в світ а propos?

Але з того, що кожному сторінку книжечки оздоблено то рисунком, то орнаментом, заставками, кінцівками, а самий текст в автограф художника—можна гадати, що видавництво мало намір видати що сь художнє... Багато поклядено на зовнішній артистичний вигляд книжки і праці, і

упертости, а книжка все-ж таки не перейшла меж „дамського рукоделія“. Стільки дрібної сумлінності, вузенького помислу та переспівів з чужого голосу. Правда, що репродукції дуже невдалі, розляпані, але і оригінали не повинні мати претензій на кращу долю.

От, напр., як художник трактують поетичну постать Ярославни, що плаче та й сумує „в Путивлі рано на валу“ (стор. 7):—де-сь під тинном „вранці-рано“ сидить (це ясно видно) жіноча постать, одягнена по Московсько-Васнецовсько-Нестеровському рецепту і що-сь робить—чи дивиться куди, чи ворою лічить, чи куняє. А навкруги квіточки, каланча (мабуть—вежа), сонце як на „оракулі, премудрому предсказателі“.. А ні доби, а ні стилю, а ні настрою, а ні навіть ілюстрації, котра б просто пояснювала, що Ярославна дійсно плаче. А на сторінці 11—страшений бій Ігоря з половцями: з одного боку—на білому коні „білий генерал“, а з другого—кигаєць на гарному коні. Войовничий нахил дуже добре зазначено в позі „білого генерала“: так і чуєш його „богатирський“ оклик—„осаді назад“!

Краще було б видати просто й скромно цей уривок з чудової поеми, так талановито перекладеної нашим великим художником слова і не псувати його твір невдалими роботами жіночих „рукоделій“.

Проф. М. Г. Бурчак.

XVII. Релігія та церква.

380 Молитовник. Мовою українською й церковно-славянською. Переклад і пояснення зложив Архiepіскоп Олексій. Видання книгарні Є. Череповського. Київ, 1917 р., стор. 46+II, ціни не позначено.

381 Молитовник. Ц.-славянський та український тексти (з поясненням). Сложи. А. Геращенко. Вид. Т-во „Вернигора“. Київ, 1917 р., стор. 31, ціна пів карбованця.

Перший молитовник призначено для шкільного вжитку, другий—для вжитку загального кожного християнина; через те й кількість і пояснення молитов у них різні.

В передмові обидва автори подають загальні пояснення про Бога, молитву, хрестине знамено, то-що. В кінці-ж арх. Олексій подає „напутіння“ з „Книги Приповісток Соломонових“ до Бога, дітям до батьків, до семьи, до громадам, як самим шануватися, а п. о. Геращенко зазначає завдання свого перекладу і дає гарне пояснення, як треба читати словянський текст з українською мовою. Арх. Олексій подає молитви, які повинні знати діти в початкових класах середніх шкіл та початкових школах і до кожної молитви додає досить гарні пояснення, од чого книжечка набирає

великої вартості. Не вистачає в ній тільки „Заповідів блаженств“, а їх треба було б надрукувати. Цей молитовник, як підручник, цілком вживатися не може, бо він не задовольняє основним вимогам педагогіки, та й зложено його на зразок звичайних московських молитовників, але взагалі учням треба його придбати, як „посібник“. Свящ. Геращенко дає звичайний скорочений молитовник з поясненням лише поодиноких слів. Шкода, що автор не поділив молитов на вранішні та вечірні, а друкує всі врид, тим часом доконче треба було б хоч в примітці позначити порядок вчитування молитов. Що ж до перекладу самих молитов, то тоді як арх. Олексій більш наближається до народньої мови, у п.-о. Геращенко більше словянізмів. А взагалі переклади у обох гарні. Тільки варт було б „Вернигору“ зменшити розмір книжки і надати їй вигляд дійсно молитовника, а не звичайної книжки. Ціна не висока.

Свящ. Волод. Хоменко.

В и д а в н и ч а х р о н и к а.

● Товариство „Час“ замовило в Лейпцигу друк першої серії картин-ілюстрацій до Українських пісень артиста-малювача А. Ждахи. Видання буде в формі переписних карток. Одночасно в Празі замовлено повторення другої серії карток-ілюстрацій до українських пісень того-ж художника.

● Теж товариство замовило за кордоном кілька ілюстрацій-казок для малих дітей.

● Теж Т-во друкує драматичну картину О. Кобиля (В Тарасову Ніч“, і приняло до друку збірник оповідань, американських авторів: Брет-Гарта, Едгара-Поє, Джека Лондона та Марка Твена.

● Товариство „Криниця“ у Києві друкує такі книжки: Повного зібрання творів М. Коцюбинського том III; Григорьев-Наш.—Українська історія в народніх піснях: О. Дорошкевич та Я. Білецький—Хрестоматія по історії української літератури для середніх та вищих початкових шкіл, том I-й, випуск 1-й; Білоусенко, О.—„Весна“—читанка для малих дітей.

● Видавництво Череповського у Києві незабаром випускає з друку такі книжки: Граматика, ч. II. І. Огієнка.—Ного-ж. Орфографічний словник.—Гр. Коваленка. Небо і земля. (оповідання про небо і землю і про світові фізичні сили).—Ного-ж. Анатомія, фізіологія, гігієна (короткий курс для сер. і вищ. початк. шкіл).

● Вено-ж випускає в „Сільській Бібліотеці“ такі книжки: Нечуй-Левицького: 1) Кайдашева сім'я, 2) Приятелі, 3) Невинна; Шевченка: 1) Катерина, 2) Кобзарь (в ред. В. Доманицького).

● Редакція журналу „Вільна Українська Школа“ розпочинає видання окремих брошур по питаннях методичних і загальноосвітніх під назвою „Бібліотека вчителя“.

● Видавниче Т-во „Вернигора“ у Києві цими днями випускає такі книги: Кінлінг — В Джунглях; Попович—Граматика Української мови; В. Тодосів—Смерть на яблуні (казка); Л. Глібів—Будяк і васильки (казка).

● Видавництво „Праця“ у Києві друкує книжку І. Чопіаського—Цукрова промисловість на Україні.

● Вено-ж готує до друку: 1) С. П. Фридолін.—Книжки по молочарству для селян та дрібних хазяїв, 2) Проф. С. Тимашенко.—Скорочений курс будівничої механіки, 3) Б. Дорошкевич—Початкова хімія.

● Видавництво проф. Грушевського у Києві друкує статті, промови й замітки того-ж автора під назвою „З старого і нового“ і його книжку—„Під хмарою стоячою“ (з українського життя). Готується до друку книга М. Грушевського—„Розвідки й причинки до української історії“.

● Видавництво „Наш Театр“—друкує такі пьєси С. Черкасенка: „Про що тирса шелестіла“ (присвячено М. К. Садовському); „Казка старого млина“, „Хуртовина“ (пьєса, що майже не попала в першому виданні до рук читачів через конфіскацію).

● Видавничий відділ Дніпровського Союзу готує до видання такі книжки: Л. Бертран—Кооперація та соціалізм; Ного-ж—Що повинен знати кожен споживач (шість лекцій про кооперацію); В. Тотоміяни—Теорія і принципи кооперації; Проф. К. Воблий—Популярний курс політичної економії (підручник для слухачів народнього університету і для самоосвіти).

● Теж видавництво замовило різним авторам серію книжок переважно по споживчій кооперації, які б склали більш-менш повну бібліотеку кооператора.

● Нові книгарні. В близькому часі у Києві одчиняється три нові українські книгарні—Товариства „Час“ (на Фундуклоївській 24), „Книгарня Української Школи“ і книг. „Воля“.

● Редакція проповідницького журналу у Києві „Духовна Бесіда“ цими днями випускає з друку 1-у серію проповідей до українського народу—„Казання на сучасні події“.

● Видавництво І. Самоненка у Києві готує для друку кілька шкільних підручників для середніх шкіл. В першу чергу підуть: арифметика, алгебра, геометрія.

● У м. Чернігові відкрило свою діяльність Українське Видавниче Т-во—„Сіверянська Думка“. Т-во має на меті друкувати і видавати різного роду видання культ.-просвіт. значіння, безпартійного характеру, переважно українською мовою по українознавству, а також і інші видання того ж значіння і характеру. Нині т-во „С. Д.“ друкує працю В. Л. Модзалевського „Загальні риси Українського мистецтва“ і готує до друку де-кілька видань по українознавству взагалі.

● В близькому часі в Одесі має вийти з друку „Коротка граматика української мови для шкіл“—В. Мурського.

● Кооперативний Союз у м. Умані з березня 1918 року розпочинає видання тижневої літературно-громадської і кооперативної газети, яка матиме назву „Союз“. Газета буде обслуговувати інтереси селян, робітників і трудової інтелігенції.

● Видавництво „День“ повторює видання альбома „Київ в картинах місцевих художників“, а також великий портрет Т. Шевченка в фарбах.

● Видавництво „Сміх“ цими днями випускає третю книжку веселої бібліотеки—Оповідання: Джерома-К.-Джерома, Брет-Гарта, Джакобса, Родя-Рода, Твена, Аверченка, Теффі, Дорошевича та инш. гумористів.

● Видавництво Українських січових стрільців у Владимирі-Волинському цими днями випускає такі книжки. Атаманюк: *Сни кохання* (поезії); Пядицький: *Три жертви* (оповідання); Бобинський: *В притворах святині* (поезії); Бабюк: *Як сонце кохало...* (нариси) Воно-ж готує до друку—„Смерть краси“ А. Бабюка.

● У Львові друкується 6-им виданням книга „Що треба знати кожному Українцеві“.

● Незабаром в Києві почне виходити велика щоденна інформаційна газета під назвою „Відродження“, що має друкуватися на ротативній машині. Окрім відомостей офіційних, в газеті буде міститися багато різних звісток, телеграм, статей та иншого матеріалу. Редакція газети уже заручилась згодою закордонних кореспондентів—у Відні, Берліні, Софії та инш.—подавати відомости з державного життя.

● В „Київських Унів. Ізвѣст.“ з січня 1917 р. (книжки виходять з великим запізненням) друкується дисертація С. А. Щеглової—„Богогласникъ. Историко-литературное исследование“. Тут розглядаються видання „Богогласника“, його склад, автори листів, джерела останніх, відбиток в них історико-побутових переживань України і доля пісень „Богогласника“ в народі. Друк закінчується незабаром і книга вийде окремим виданням.

● Незабаром у Києві почне виходити багатоілюстрований двохижневик літератури, науки й громадянського життя—„Полум'я“. Окрім статей, заміток і розвідок з обсягу літератури, науки, мистецтва, громадського і політичного життя, журнал міститиме також ілюстрації з українського і неукраїнського життя (портрети видатних письменників, учених, громадських діячів, малюнки з української історії тощо).

Літературне життя.

(Звістки та чутки).

◁▷ Департамент шкільної комісії при Народньому Міністерстві Освіти просить всі видавництва на Україні і за межами її прислати їй список всіх шкільних видань надрукованих, а також і тих, що друкуються або лаштуються до друку і по два примірники готових вже підручників на оказ. Всіх п. п. авторів просить прислати свої рукописи для шкільних підручників, які друкуватимуться коштами цієї Комісії.

◁▷ Т-во „Вернигора“ на 7 Квітня призначає загальні збори. На цих зборах мають ухвалити, між иншим, новий статут Т-ва, який розробляється особливою комісією. По цьому статуту Т-во з видавничого перетворюється на культурно-просвітне. Відповідно цьому змінюється ціль і діяльність Т-ва. Відкриваються нові відділи, а саме: просвітний, скарбу, промисловий, технічний, транспорту, постачання, контрольний. Т-во має закладати школи різних типів, книгозбірні і рухомі читальні, кінематографію (рухомі), музеї, майстерні та всякі підприємства, які допомагатимуть матеріалами для тих інституцій. При відділу скарбу має бути шаблиця, до якої всякий може складати гроші на відсотки як до товариської. Членські внески касуються. Члени почесні та дійсні обираються загальними зборами з поміж громадян, що приєдналися нашому народу на полі культурної, політичної чи громадської діяльності. Членами співробітниками можуть бути служачі Т-ва та члени шаблиці. Вироблюється особливий знак, який можуть носити члени. Що до внутрішньої організації відділів, як також і до взаєминих стосунків поміж них, проводиться принцип децентралізації.

Цей статут, загально тут представлений, знаходить прихильність серед членів Т-ва і певно буде затвержений загальними зборами.

◁▷ З огляду на можливість в новому театральному сезоні організації справжньої оперної української антрепризи,—артист М. Садовський підготовляє переклади лібрет деяких опер. Сам М. Садовський робить переклад „Фауста“, а деякі инші опери доручив перекласти кільком нашим поетам.

◁▷ Продаж українських книжок на залізничних станціях України має взяти в свої руки спілка залізничників, якою вже розпочато заходи що до здійснення цієї справи.

◁▷ Міністр народньої освіти В. Прокопович виготовив для друку дві цікавих праці: 1) „Під золотою короною“—про скасування магдебурського права в Києві і тогочасний побут міщанський; (з циклу лекцій, читаних в 1906 році в українському клубі у Києві); 2) „Київ в минулому“—лекції по історії Києва.

◁▷ Драматург С. Черкасенко закінчує історичну трагедію на п'ять дій з XVI століття, яку має передати до вистави в театрі М. Садовського.

◁▷ Письменниця Л. М. Старицька-Черняхівська закінчує символічну п'єсу на 4 дії під назвою „Право на Життя“. П'єса йтиме в будучому сезоні в театрі М. Садовського.

◁▷ Педагог Дм. Ревуцький кінчає розвідку про українській народній епос (історичні пісні та думи).

На підставі закону 20 березня 1911 року передруки з „Книгаря“, без означення джерела, заборонено.

Видавець—Т-во „Час“.

Редактор—В. Старий.

Редакція „Книгаря“ просить всіх п.п. передплатників, що бажають одержувати часопис і на-далі, дослати в контору 9 рублів передплати за журнал до кінця року і три карбованці на пересилку, позаяк видатки на відсилку вельми збільшено,—а всього 12 карб.

Попередні сім чисел „Книгаря“ досилаються новим передплатникам за додаткову платню 6 карбованців.—Контора часопису.

Періодичні видання, що надійшли до редакції часопису „Книгарь“ за березіль.

7) „Комашня“ („Муравейник“). Ілюстрований кооперативний тижневик—видання Київськ. Союзу Уст. дрібн. кред. № 43—44. Ціна на рік 12 карб.

9) „Шлях“—орган незалежної думки—місяшник літератури, мистецтва та громадського життя. Ч. 1—1918 р. Виходить у Києві. Передплата на рік 15 карб.

30) „Літерат.-Наук. Вістник“. Український місяшник літератури, науки й громадського життя. Кн. V—VI. 1918 р. Окрема книга 3 руб.

37) „Вільна Українська Школа“—орган Всеукраїнської Учительської спілки. Київ. № 5—6. 1918 р. Ціна окремого числа 1 кар. 50 коп.

45) „Село“—газета. Вид. учительської й селянської повігових спілок у Сквирі. Ціна окремого числа 10 коп.

48) „Волошки“—ілюстрований двохтижневик для дітей. Виходить у Києві. Число 2. Передплата з першого числа до кінця року 4 р. 90 коп.

49) „Вільна Думка“—Вістник Української Військ. Ради Півд.-Зах. фр. Ціна окремого номера 15 коп.

50) „Українські Медичні Вісти“—двохтижневий часопис наукової практичної та громадсько-побутової медицини. Ч. I. Січень. Київ. Передплата на три місяці 8 карб.

51) „Народня Справа“—політичний, економічний, літературний, сільсько-господарський та кооперативний тижневик. № 3, 4, 5, 6. Київ. Передплата на 4 місяці 4 карб.

52) „Перший крок“—місячний часопис. № 1. Орган семинар. Київ. Учебн. Окр. Ольгополь на Поділлі. Передплата на рік 20 карб.

53) „Юнак“—часопис середнєшкільної молоді. № 2—3. Переяслав на Полтавщ. Окрема книжка 1 карб.

54) „Каменяр“—двохтижневий часопис Київської середнєшкільної організації. № 3—4. Ціна окремого номера 60 коп.

Зміст літературних журналів.

„Літерат. Наук. Вістник“—місяшник, кн. 5—6. Київ. Зміст:

В. Винниченко. Записки Кирпатого Мефистофеля. (Кінець); П. Смуток. Осінь; Любов Яновська. Мій роман. (Кінець); Гр. Чупринка. І. Щастя й лихо; П. Божевілля; Н. Романович-Ткаченко. В країні горя й руїни. (Кінець); Моріс Метерлінк. І. Я тридцять літ шукала; П. Пісня Мадонни; Жан Рішпен. Я вхід замкнув; Поль Верлен. За вікном. (Переклад М. Вороного); М. Івченко. До землі; П. Тичина. Золо-

тий годин; В. Б. Етс. Ірляндія; О. Олесь. Хай гине світ; П. Повятенко. Перед новими шляхами; Юрій Тищенко. Потонули грати; Я. Мамонтов. Смуток переможця; Ол. Грушевський. Український народний університет; Дмитро Загул. Поезія. М. Жученко. По Галичині; Клим Поліщук. Поезія; М. Мочульський. Український Національний Театр; А. Постоловський. Моя душа; Бібліографія; Оголошення.

„Вільна Українська школа“—місяшник, кн. 5—6. Київ. Зміст:

Замість передової: П. Клименко. Навчання історії у початковій школі; В. Родников. Огляд української дитячої літератури; І. Маляр. Дитячий театр; С. Смолинський. Інструктування народних шкіл на Україні; І. Кияниця. Одгук; Ів. Крижановський. Де-кілька уваг до постановки позашкільної освіти на місцях; Бор. Дорошкевич. Позашкільна сільсько-господарська освіта і місцеві музеї; Ів. Юцишин. Організація українського вчителства в Австрії; В. Дурдуковський. З щоденника вчителя; Ол. Дорошкевич. Огляд життя середньої школи; Народа в справі організації народної освіти на Україні 15—20 грудня 1917 р.; Народа в справі позашкільної освіти 12—15 грудня; Хроніка; Критика (К. Аблямської, Ол. Левитського, Ів. Юцишина, Ол. Дорошкевича, С. Богдановича, В. Романовського, С. Титаренка і Євг. Зерової); Бібліографія (Огляд галицьких підручників С. Дороша).

„Шлях“—місяшник, кн. 1. 1918 р. Київ. Зміст

Від редакції.—Слово про незалежність думки; В. Некрас. Іду один. (Виправив Микола Вороний); О. Олесь. В твоїх очах сміється море; Іван Ліпа. З нового світу. Повість; Олекса Святогор. Поет. Попілиця; М. Рильський. З циклю „Висока келія“; О. Агієнко. Революція і церква; Проф. Ол. Грушевський. З етнографічних студій Ів. Франка; Проф. Є. Тимченко. З лінгвістичних заміток; М. Біляшевський. Справи українського мистецтва; Аргус. Наші шкільні справи; Хведір Коломийченко. Юліан Романчук і Кость Левицький; Бібліографія. М. Мандрика.—Пісні про Аємону, рец. О. Слісаренко; Справоздання о стані колекції інститута кн. Безбородко на 1-е січня 1918 р.; „Комашня“, кооперативний двохтижневик, рец. Микола Левитський; Книжки, що надійшли до редакції.

„Українські Медичні Вісти“. Двохтижневик ч. I. Київ. Зміст:

Від редакції; О. В. Корчак-Чепурківський. Наші завдання часу; М. П. Нецадименко. Бактеріяльні м'ясні отруєння; О. Г. Черняхівський. Про наукову і популярну літературу на Україні; Є. И. Д'яченко. Про перебудову хвершальської шкільної освіти на Україні; Справоздання з'їздів. Хроніка; Оповідки. Додаток: Проф. Заболотний—Лист до селян про народнездоровля.

Нові видання, надіслані до редакції „Книгаря“ (1917—1918 р.р.)

464 **Бабюк, Анд.**—Сміх нирвани. (Новеля). Накл. Коміс. Укр. Січ. Стр. у Вол.-Волинському. Львів, 1918 р. Ст. 39. Ц. 80 коп.

Васильченко, С.— На перші гулі. Жарт. на 1 дію. Вид. 3-тє. Т-во „Криниця“ у Києві. 1917 р. Ст. 24. Ц. 40 коп.

Його-ж.—Чорний орел (осетинська казка). Вид. „Криниця“. Київ, 1918 року. Ст. 27. Ц. 30 коп.

Його-ж.—Ще співайте пісні не зменшайте ночі. Вид. „Криниця“. Київ, 1917 р. Ст. 48. Ц. 60 коп.

Глібів, Л.—Вареники (байка з ілюстраціями П. Ланина). Вид. т-во „Вернигора“. № 5. Липовець на Київщині. 1918 р. Ст. 8. Ц. 25 коп.

Його-ж.— І. Лисиця-жалібниця. П. Гадюка і ягня (байки з ілюстр. П. Ланина). Вид. т-во „Вернигора“ № 6. Липовець на Київщині. 1918 р. Ст. 8. Ц. 25 к.

470 **Грінченко, Б.**— Чудова дівчина та інші оповідання. Вид. друге. Бібл. „Молодість“. Кн. VII. Ст. 157. Ц. 1 р. 80 к.

Його-ж.— Під тихими вербами (повість). Видання четверте. Вид. М. Грінченкової. Київ, 1918 р. Ст. 276. Ц. 2 р. 75 к.

Його ж.— Серед темної ночі. (Повість). Вид. четверте. Київ, 1918 р. Ст. 234. Ц. 2 р.

Грушевський, М.—Ярослав Осмомисл, історичні образи. Київ, 1917 р. Ст. 80. Ц. 1 р. 50 к.

Грушевський Михайло голова Української Центральної Ради. Вид. „Криниця“ у Києві. 1917 р. Ст. 30. Ц. 40 к.

475 **Доманицький, В.**— Життя Тараса Шевченка. Вид. „Криниця“ у Києві. 1917 р. Ст. 31. Ц. 30 коп.

Драгоманов, М.—Листи на Україну Наддніпрянську. Вид. т-ва „Криниця“ у Києві. 1917 р. Ст. 121. Ц. 2 карб.

Життя Ісуса Христа. Уложив за євангелієм О. Білоусенко. Київ, 1918 р. Ст. 124. Ц. 3 карб.

Зайцев, П.—Оксана (перше кохання Шевченка). Вид. „Друкарь“. Київ, 1918 р. Ст. 32. Ц. 50 к.

Козлов, В.—Неволя (оповідання). Переклад Гр. Т-ка. Київ, 1918 р. Ст. 32. Ц. 45 к.

480 **Коцюбинський, М.**—Дорогою ціною. Вид. Т-во „Криниця“ у Києві. 1917 р. Ст. 94. Ц. 70 коп.

Його-ж.— Пятизлотник. Вид. Т-ва „Криниця“. 1917 р. Київ. Ст. 16. Ц. 20 к.

Його-ж.—„Харитя“ та інші оповідання. Вид. т-ва „Криниця“. Київ, 1917 р. Ст. 32. Ц. 30 коп.

Його-ж.— Твори, том I. Вид. т-во „Криниця“ у Києві. 1917 р. Ст. 189. Ц. 2 р. 50 к.

Криlach, Сава.— Право на життя. Вид. „Шлях“ № 17. 1918 р. Київ. Ст. 8. Ц. 30 к.

485 **Матеріали по вопросу о преподаванні предметовъ украиновѣденія въ учебныхъ заведеніяхъ.** Изд. Киев. Уч. Окр. Киевъ. 1918 р. Ст. 66. Ц. 1 р. 30 к.

Огієнко, Іван, доц.— Українська граматыка. Ч. I. Основи українського правопису. Вид. Череповського. Київ, 1918 р. Ст. 48. Ц. 70 коп.

Поміч учителю в справі національного виховання учнів. Вип. I. Вид. Секрет. Справ Освітних. Київ, 1918 р. Ст. 50. Ц. 60 коп.

Порш, М.—Україна і Росія на робітничому ринку. Вид. „Знаття—то сла“. 1918 р. Київ. Ст. 39. Ц. 75 к.

Товариські забавки та ігри. Вид. „Книжка для всіх“. Ч. 1, 2, 3. Львів, 1917 р. Ст. 55. Ц. 80 коп.

490 **Українські народні казки для дітей.** Зредагував Б. Грінченко. Бібліотека „Молодість“. Кн. 2. Трєтє видання. Київ, 1917 р. Ст. 158. Ц. 3 карб. 50 коп.

Черкасенко, С.—Жах (драм. етюд). Вид. „Дзвін“. Київ—Харьків, 1918 р. Ст. 16. Ц. 40 коп.

Його ж.—Повинен (драм. етюд). Вид. „Дзвін“. Київ—Харьків, 1918 р. Ст. 16. Ц. 40 коп.

Шевченко, Т.—1. Плач Ярославни. 2. Бій з Половцями. З мал. П. Діденко. Вид. т-во „Сіверянська Думка“. Чернівці, 1918 р. Ст. 12. Ц. 60 коп.

Його-ж.—Кобзарь. (В редакції В. Доманицького). Вид. т-во „Криниця“ у Києві. 1917 р. Ст. 704. Ц. 3 р. 50 к.

Шкільна мапа України. Ухвал. Відділом дошк. Освіти при Генер. Секр. Освіти. Ц. 4 карб.

496 **Яринович, А.**—Буржуазна рада та інші фельетони. Київ, 1918 року. Ст. 64. Ц. 1 карб.

ТОВАРИСТВО „ЧАС“ у Київі. НОВІ КНИГІ:

Грінченко, Б.—Нова сім'я	30 к.	— Як вибрати коня	45 к.
— Серед темної ночі	2 р. 25 к.	Садовський, М.—Спомини з російсько-ту-	
— На розпутті	2 р. — к.	рецької війни 1877—1878	1 р. 50 к.
— Соняшний промінь	2 р. 30 к.	Будні.—Оповідання з чужих мов	2 р. 25 к.
— Хома Макогін	16 к.	Тищенко, Ю.—Хто такий В. Винниченко	30 к.
— Нахмарило	65 к.	Кушнір, М.—Земельна справа на Україні	30 к.
— Оповідання про дітей	1 р. 50 к.	Чепіга, Я.—Задачник для початкових	
Грушевський, М.—Хмельницький в Пере-		шкіл, ч. I	65 к.
яславі, історичні образи	1 р. 50 к.	— Задачник для початкових шкіл,	
Бордуляк—Дай, Боже, здоровля короні	25 к.	ч. II	65 к.
Сірий, Ю.—Світова подорож краплини води	30 к.	— Методичні замітки до навчання	
Винниченко, В.—Сліхий	40 к.	грамоти по згуковому методу	40 к.
— Боротьба	1 р. 50 к.	Панасенко, С.—В сучасній школі	25 к.
— Солдатики	25 к.	Русова, С.—Нова школа	20 к.
— Фелько Халамидник	35 к.	Науменко, В.—Загальні принципи україн-	
Мицюк, О.—Община та земельна реформа	65 к.	ського правопису	25 к.
Олесь, О.—Хвесько Андрибер. Дума-п'єса	40 к.	Русова, С.—Про колективне та групове	
— З журбою радість обнялась	2 р. 40 к.	читання	30 к.
Кибальчич, Н.—Малій Ніно	80 к.	Матушевський, Ф.—Установче зібрання	07 к.
В. С.—Дома і на людях. Збірка гуморесок 1 р. —		Клиновець, З.—Страви і нашітки на	
Піменова.—Постійне військо та народня		Україні	1 р. 20 к.
міліція	15 к.	Прозьба коня	10 к.
Бойер, М.—Земельна реформа	25 к.	Десять заповітів матерям	10 к.
Черкасенко, С.—Маленький го бань	25 к.	Десять заповітів для членів товар. крам-	
— Тараськів великдень	25 к.	ниць	5 к.
— Шевченко педагогом—Шевченко і		Десять заповітів здоровля	10 к.
діти	25 к.	Бережіться сіфілісу	10 к.
О'Конор—Вілінська. У школі. Подруги. Сцен-		Одрийний календарь на 1918 р., (старий	
ки на 1 дію	35 к.	і новий стиль), ц. 3 р.—з епіякою	
єфремов, С.—Тарас Шевченко	75 к.	3 р. 50 к. і 3 р. 75 к.	
Драгоманів, М.—Про українських козаків		Склад видань в Книжній Гуртовій Коморі, Т-ва	
татар та турків	70 к.	„Час“. Київ, Володимирська, 42.	
Королів, В.—Про народне самоврядування	35 к.		

Товариство „ЧАС“ у Київі
випустило з друку поезії Д. Загула

„З ЗЕЛЕНИХ ГІР“

Ціна 1 руб. 60 коп.

Головний Склад Крамна Комора Т-ва „ЧАС“
Київ, Володимирська, 42.

Вийшла з друку всім і кожному потрібна книга
доц. Свенціцького

ОСНОВИ НАУКИ про МОВУ УКРАЇНСЬКУ

Ціна 1 р. 60 к.

Головн. скл. вид.—Крамна Комора Т-ва „ЧАС“
Київ, Володимирська, 42.

Продовжується передплата на 1918 рік
на ілюстрований кооперативний тижневик—ви-

„КОМАШНЯ“ („МУРАВЕЙНИК“)

тижневик, видається на українській мові.

Ціна на рік 12 карб.

Адреса: Київ, Інституська 3, С. з. Д. К.

Нова книжка В-ва „СМІХ“

НА ВСЯКИЙ ВИПАДОК ЖИТТЯ

(звише 1500 добірних народніх приказок та прислів'їв); упорядкували В. С. та О. Д.

Книжка має 128 сторінок мал. форм. ц. 1 р.

Головний склад видання—Київ, Гуртова Кни-

жна Комора Т-ва „Час“.

Другий рік видання.

Приймається передплата на 1918 рік
на журнал

„ІІІ Д Я Х“

орган незалежної думки
місящик літератури, мистецтва та гро-

мадського життя.

Беруть участь кращі українські письменники.

Передплата—в конторі редакції: Київ,
Маріїно-Благовіщенська, 123, п. 20. Вар-

тість: річно—20 карб., $\frac{1}{2}$ р.—10 карб., $\frac{1}{4}$ р.
5 карб.

Редактор-видавець

Хведір Коломийченко.

НОВА КНИГА ВИДАВНИЦТВА „СМІХ“

НА ДОЗВІЛЛІ

Веселі оповідання Брет-Гарта, Марка
Твена, Джерома-К-Джерома, А. Авер-

ченка, Рода-Рода, О. Димова, Коклена
та інших.

Стор. 128. Ціна 1 карб.

Склад видання—Книжна Комора „Час“. Київ,
Володимирська, 42.

Товариство „ЧАС“ у Київі
ПРОДОВЖУЄ НА 1918 РІК ВИДАННЯ
й приймає передплату

НА МІСЯШНИЙ КРИТИКО-БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ЧАСОПИС

Книгарь

літопис українського письменства,
(РІК ВИДАННЯ ДРУГИЙ)

Часопис „Книгарь“ подає повні відомости про діяльність всіх українських видавництв; оповіщає про всі наміри й плани кожного видавництва; про всі книжки, що вийшли або мають вийти.

„Книгарь“ при участі відомих українських письменників і знавців з різних спеціальностей дає оцінку кожного видання; оповідає про його зміст, зазначає його якості й хиби.

Ціна часопису „Книгарь“ з пересилкою на рік—15 карб.; з першого квітня до кінця року 12 карб. Перші чотири книжки „Книгаря“ за 1917 р. досилаються новим передплатникам за додаткову платню в 3 рублі. Оповістки видавництв по 50 к. за рядок.

Гроші на передплату надсилати по адресі: Київ. Володимирська 42, „ЧАС“, редакція „Книгаря“.

Щоб не було задержки в висилці, треба поспішати з передплатою.

„Книгарь“—є необхідним справочником і порадином для всіх особ та інституцій, що купують або цікавляться книгами; особливо він потрібен для бібліотек, книгозбірень, земств, „Просвіт“, учительства.

Року 1917 вийшло чотири числа „Книгаря“, в яких уміщено багато статей і розглянуто спеціалістами 240 книг та підручних видань.

ВЪ 1917 Р. В „КНИГАРІ“ ПИСАЛИ ТАКІ НАШІ ПИСЬМЕННИКИ:

П. Богацький, Л. Бурчак, М. Бурачек, А. Вечерницький, С. Волох, О. Волошин, П. Гай, А. Грабенко, В. Гордієнко, О. Діхтярь, Г. Дмитренко, Д. Дорошенко, Б. Дорошкевич, О. Дорошкевич, Н. Дубровська-Трикулевська, В. Дубровський, В. Дурдуковський, В. Д—кий, С. Ефремов, М. Жученко, П. Зайцев, М. Зеров, Н. Ішуніна, В. Корольов, В. Корінь, А. Кошиць, М. Левицький, О. Левицький, К. Лоський, О. Лотоцький, Є. Лукасевич, П. Михайлович, О. Мицюк, В. Модзалевський, А. Піковський, О. Олесь, М. Павловський, С. Паночіні, В. Петрушевський, П. Погорілко, Пожарський, В. Порш, Д. Ревуцький, С. Русова, М. Садовський, І. Свенціцький; Ю. Сірий, М. Сріблявський, В. Старий, Л. Старицька-Черняхівська, Є. Тимченко, Ю. Тищенко, В. Хоменко, С. Черкасенко, М. Шаповал, К. Широцький, О. Шульгін, Н. Шульгіна-Іщук, А. Яковлів, А. Яринович.

Видавець—Т-во „Час“.

Редактор—В. Старий.